

DVANÁCTERO CTNOSTÍ DOBRÉHO UČITELE

PODLE

SVATÉHO JANA KŘTITELE

Z LA SALLE,

zakladatele Bratří škol křesťanských.

Výklad

Bratra Agathona,

generálního superiora.

*Pojďte, synové, a poslyšte mne,
bázně Páně budu vás vyučovati.*

(Žalm 33, 12.)

Nákladem Školských bratří v Praze-Bubenči.
Tiskem Ant. Lapáčka Praha X., Poděbradova 35.

IMPRIMI POTES.

Lembecq=lez Hal. die 26. Novembris 1936.

Fr. Hyacinth Maria.

Asist. Fr. Sch. Chr.

NIHIL OBSTAT.

Antonius Stříž,

censor.

IMPRIMATUR.

Prael. Dr Theophilus Opatrný,

víc. generalis.

Pragae, die 17. Augusti 1935.

N.E. 9759.

Schválení.

Z nařízení nejdůstojnějšího P. Magistra Svatého apoštolského paláce přečetl jsem učitelskou příručku „Dvanáctero ctností dobrého učitele“, přeloženou z francouzštiny, sepsanou Bratrem Agathonem, generálním superiorem Institutu řeholníků křesťanských škol; nejen, že jsem v ní nenašel nic, co by odpíralo zdravému učení a dobrým mravům, ale naopak obdivoval jsem se zbožnosti a vroucnosti, s níž spisovatel nabádá učitele, počínati si tak, aby řídili mládež jejich péčí svěřenou, slovem i příkladem nejen ve studiích, ale což jest mnohem více důležitější, v konání křesťanských ctností a v bázni Boží, a aby tudíž žáci podle napomenutí svatého apoštola Petra mohli „požadovati jakožto novorozené dítky zdravého mléka moudrosti a jím rostly, až by dospěly spásy“ (Petr I. 2, 2.). Proto uznávám toto dílo za hodno, aby bylo vydáno tiskem.

Dáno v klášteře Santa Maria sopra Minerva, dne 31. července 1797.

F. Josef Faraldi, O. Pr.,

Magister svaté theologie a převor řečeného kláštera.

Z nařízení nejdůstojnějšího P. Magistra Svatého apoštolského paláce přečetl jsem dílo s názvem: Učitelská příručka „Dvanáctero ctností dobrého učitele“, sepsané Bratrem Agathonem, generálním superiorem Bratří škol křesťanských.

Nejen, že jsem v něm nenašel nic, co by odpíralo zdravému učení a dobrým mravům, ale dílo to obsahuje výtečná naučení k dobrému vedení mládeže, jak co se týče cvičby ve zbožnosti, tak i pokud jde o touhu po vědeckém studiu; proto mám zato, že zasluhuje, aby bylo vytištěno a uveřejněno.

Dáno v Římské koleji, dne 25. července 1797.

Ondřej Lauri,
rektor Semináře římského.

PŘEDMLUVA.

NEJMILEJŠÍ BRATŘÍ!

Nestačilo by, kdybychom znali povinnosti, které nám ukládají naše sliby, a neznali zároveň prostředků, které jsou nám nutné k náležitému dosažení účelu institutu, jímž jest vyučovati dítky. Z tohoto důvodu máme nyní úmysl promluvit o ctnostech, které sluší dobrému učiteli.

Zajisté přijmete s ochotou dílo, které má pro vás tak velkou důležitost. Plán k němu byl dán panem z La Salle, naším ctihodným zakladatelem, provedli jsme je podle jeho principů a zásad. Co jsme vzali odjinud, bylo čerpáno z nejváženějších spisovatelů.

Ctnosti nebo, což jest zde totéž, vlastnosti, vlohy dobrého učitele jsou: vážnost, mlčelivost, pokora, opatrnost, moudrost, trpělivost, zdrželivost, tichost, horlivost, bdělost, zbožnost a velkomyslnost.

Není naším úmyslem mluvit o těchto ctnostech v celém jejich rozsahu, omezíme se a musíme se omeziti na to, že je budeme aplikovati pouze na účel, který jsme si předsevzali, a s tohoto hlediska o nich uvážíme.

Sledujeme tento pořádek: Rozvineme pravý znak každé ctnosti, zvláštní jí příslušející rysy a pak znaky, které jsou jejich protivou. Jsou to tedy líčení a jest nám podati jich tolik, kolik je ctností. Pozorný a dovedný učitel snadno postřehne, při jejich čtení, co musí činiti a čeho se vyvarovati, aby vyučování, jímž jest pověřen, přineslo užitek.

Nežli však začneme, podotýkáme, že by bylo snadno dáti tomuto značnému počtu ctností jakousi souvislost. Takto bychom mohli postaviti moudrost na prvé místo, poněvadž předvádí velký cíl, který si musí učitel vytýčiti. Na druhém místě stála by opatrnost, poněvadž jej učí poznati způsob, kterak by cíle dosáhl. Pak by byly ostatní ctnosti, každá na patřičném místě a dílo by mohlo býti zakončeno tichostí: jestiž zajisté doplňkem všech ctností dobrého učitele pro výtečnost, které jí poskytuje láska, jež jest královnou a vůdkyní všech ctností. Takováto souvislost zdála se nám zvláštní věcí bez skutečného užitku a chtěli jsme též sledovati pořádek, který pan z La Salle sám uznal za vhodný nám předložiti.

DVANÁCTERO CTNOSTÍ DOBŘÉHO UČITELE ŠKOL KŘESŤANSKÝCH.

I.

VÁŽNOST.

Vážnost jest ctnost, která upravuje celý zevnějšek učitelův podle pravidel zdvořilosti, slušnosti, a dobrého pořádku.

Učitel, jenž má tuto ctnost, udržuje tedy své tělo přirozeně, nenuceně a bez strojenosti; nevrčí hlavou, neobrací ji lehkomyšlně se strany na stranu, ani ne při každém slově, které praví. Jeho zrak jest jistý a klidný, bez strojenosti a přisnosti; při mluvení se nesměje a nešklebí neslušně; jest vlídný, mluví málo a mírným hlasem; v tom, co praví, není ani rozhořčený, ani podrážděný, ani vypínavý, ani hrubý, ani nezpůsobný vůči komukoli.

Jsa přesvědčen, že vážnost, skromnost a zdrželivost nevylučují dobrotivosti ani něžné náklonnosti, snaží se svými laskavými vlastnostmi získati si náklonnost žáků, poněvadž ví, že pak budou ochot-

něji spěchat k jeho vyučování, přijímati je s větší účelivostí a věrněji podle něho jednati. Není však s nimi příliš volný a s nikým důvěrný.

Je dalek toho, aby chtěl býti od nich jediné obáván, proto jeho hlavním cílem jest, aby získal jejich důvěru, by mohl poznati ctnosti, které mají, aby je pěstoval a zdokonaloval; aby snadněji poznal jejich chyby a nectnosti, aby je napravil, když ne všechny a úplně, tedy aspoň pokud to možno. Proto odstraňuje ze svého chování vše, co by prozrazovalo hrubost, vzdor a chvástavost, vůbec vše, čím by se projevoval přísným, mrzutým, lhostejným a nesnadno uspokojitelným. Vystříhá se též příliš tvrdého a příliš přísného hlasu, jenž brání žákům ukázati se takovými, jakými jsou, a nabádá je uniknouti oku učitelovu a zakrývati zlo, které by mohl odstraniti, kdyby o něm věděl. Varuje se hlasu, který jim odnímá také volnost dáti vzklíčiti semenu dobrých vlastností, které v nich jsou.

Chce též, aby byl od nich vážen a ctěn; neboť žáci neposlouchali by toho, čemu je učí učitel, kterého si ne-

váží. Proto nezapomíná nikdy povinnosti býti jim ustavičným příkladem všech ctností. Celým svým zevnějškem dává najevo zdrželivost a slušnost, které jsou plodem vyspělosti jeho ducha, jeho zbožnosti a moudrosti, zvláště však pečuje o to, aby zachoval klid stejnoměrností duše i mysli.¹⁾

Varuje se nedbalého a neslušného držení těla, přílišné veselosti, vší lehkomyslnosti, každého šprýmování a všeho, co hraničí s rozpustilostí. Poněvadž by jej však nesmírná vážnost učinila směšným a nesnesitelným, proto ji udržuje v správných mezích, které jí příslušejí.

Takto vážnost dobře pochopená a na opravdovém vznešeném smýšlení založená zřídí ve třídě dobrý pořádek, uchová učitele, aby si nežadával na cti, udržuje žáky v konání povinnosti a vštěpuje jim náklonnost, důvěru, vážnost a úctu k němu.

Kromě chyb, protivících se vážnosti, o nichž jsme mluvili, jsou ještě tyto,

1) Tato stejnoměrnost záleží v klidném a stejném chování duše, která se neznepokojuje událostmi, ať jsou jakékoli. Dosáhneme jí tím, že si utvoříme správnou představu o věcech, že mtrníme své přání i obavy, jsouce připraveni na všechno, co by mohlo přijíti.

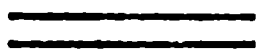
jichž se musí učitel zvláště varovati: prchlivost, prudkost, hrdé a výhružné pohledy, netrpělivost, neotesanost, dětinskost, pánovitý hlas, slova urážlivá, vnuknutá předstíranou laskavostí, a ironická.

Nestačilo by mu uchovati se těchto chyb, kdyby se nevystříhal též úšklebků, žertů a trestů, které by rušily klid a budily smích, jež by byly neslušné a mohly míti nepříjemné následky; vystříhejž se takového jednání a mluvení, které se nesluší pro třídu, dále pohrdavých způsobů, zasmušilého a zamračeného obličej, jistých zvuků a přízvuků, směšné strojenosti, hrubého hlasu, domýšlivosti, pánovitého, bezvýminečného a puntičkářského jednání, příliš tajemného, přepjatého, domýšlivého, podivínského a podrážděného zevnějšku, urychlených pohybů těla, krčení ramen, příliš velkého mávání rukama při mluvení, dupání na podlahu, tlučení na židli, na stůl a na lavice, aby žáky ohromil a mahnal jim strachu.

Bud' slovem věřících ve slově, v obcování, v lásce, ve víře, v čistotě. (I. Tim. 4, 12.)

To mluv a přimlouvej a vytýkej s veškerým důrazem. Nikdo tebou nepohrdej.

(Tit. 2, 15.)

II.

MLČELIVOST.

Slovem *mlčelivost* rozumíme zde všeobecně moudrou zdrželivost v užívání mluvy, zdrželivost, která učí učitele mlčeti, kdy nemá mluvit, a mluvit, kdy nemá mlčeti.

Tato ctnost se projevuje tedy dvojnásobným způsobem: učí učitele umění mlčeti a umění mluvit. Tím jej učí vystříhati se dvou sobě odporujících chyb, které zavrhuje, totiž zamlklosti a žvanivosti.

První činnost mlčelivosti uvádí pořádek a klid do třídy, zabezpečuje pokrok a postup žáků, zjednává učiteli klid a zachová mu zdraví; tři to věci, jichž nemůže učitel opomíjeti, aniž se vydává velkým nepříjemnostem.

Vždyť skutečně, mluví-li mnoho, mluví žáci též. Dovolují si dotěrné otázky a odpovědi, mísí se do věcí, které se jich netýkají, ospravedlňují se a chtějí

ospravedlňovati jiné a ve třídě jest pak jen všeobecné bručení.

Ostatně zkušenost učí, že učitelé, kteří mnoho mluví, bývají málo posloucháni, a že žáci si neváží, co praví; mluví-li však málo a v pravý čas, dávají pozor na to, co se jim praví, rádi to poslouchají, snadněji zapamatují a mají z toho užitek.

Zkušenost dále učí, že učitelé, kteří rádi mnoho mluví, jsou v ustavičném vzrušení a namáhají nad míru své plíce. Vyučování samo jest již namáhavé; dobrý učitel, aby náležitě konal svou povinnost, obětuje se zajisté rád, ale přece vždy rozumně. Varuje se proto veškeré neopatrnosti, a zvláště každého způsobu vyučovacího, který, nemaje užitku pro žáky, působí jen velkou škodu jeho zdraví.

Znamení, jichž užíváme, zjednávají zvláštní výhodu zachovávatí mlčení při vyučování. Jejich užívání bylo zavedeno k napomínání a kárání žáků a k naznačení toho, co mají činiti, takže učitel má teprve tehdy mluvit, když jim nemůže dáti na srozuměnou, čeho od nich žádá. A tak upozorňující tato znamení

aby mlčel, upozorňují jej zároveň, aby mluvil, když sama nedostačují; v tomto případě počíná učitel druhou činnost mlčelivosti.

Tuto koná jen ve třech příležitostech: při čtení, aby opravil chyby, kterých žádný žák nemůže opravit, a aby podal vysvětlení, učinil napomenutí, dal rozkazy a nutné zápovědi; při katechismu, aby vysvětlil a pomáhal žákům k správné odpovědi, a při ranní a večerní modlitbě, aby povzbuzoval a vykonal nějaké úvahy.

Tu však nemá nic říci než přesně to, co jest nutné. Kdyby více mluvil, provinil by se proti první činnosti mlčelivosti.

Poněvadž hlavním úkolem učitelovým jest, aby vychovával dítky v křesťanských ctnostech, musí jejich rozum vůbec osvěcovati a jejich srdce povzbuzovati k pravdám, jimž je má vyučovati. Na vyučování se musí připravovati, jak jsme již podotkli v našem prvním instruktivním oběžníku¹⁾ a jak podrobněji řekneme při ctnosti opatrnosti. Aby jeho slova dojímal, musí se

1) Str. 27 a násl. . . v poznámce.

snažiti proniknouti se smýšlením, které hodlá vštípati svým žákům. „Chcete-li přesvědčiti,“ praví svatý Bernard,¹⁾ „dosáhnete toho mnohem lépe dojmavými city než krasořečněním.“ Mnohé příklady dosvědčují, že mezitím, co dovedný a výmluvný učitel se marně vyčerpává prací tím obtížnější, čím méně má na ní účast opravdová horlivost, jiný, méně nadaný, ale náležitě proniknutý tím, co praví, působí nejspasitelnější účinky.

Po všech těchto úvahách považuje dobrý učitel všeobecně za chyby proti mlčelivosti, jichž se má varovati: 1. mluvit bez potřeby a mlčeti, když jest třeba mluvit; 2. vyjádřiti špatně, co má říci, poněvadž neuvažil předem předmět, nutnost, vhodnou dobu, okolnosti ani možné dobré a zlé následky, aneb též, když se vyjadřuje nedůrazně, nepřesně, nesprávně, jest v rozpacích a shledává výrazy, nevěda, co praví ve své rozvláčnosti a neplánovitosti; 3. mluvit příliš dlouho s některými žáky, s jejich rodiči, s jinými osobami zvenku a se svými společníky ve škole — a to i tehdy, je-li toho třeba; zabýváti se ve-

1) 59, čís. 83 o Velepísku.

řejnými novinami a poslouchati zprávy, které mu chtějí oznámiti žáci; 5. mluvit příliš rychle nebo příliš váhavě, zmateně, příliš hlasitě nebo tak tiše, že to žáci neslyší, anebo nerozumějí, co jim praví.

„Z každého slova prázdného, které lidé promluví, vydají počet v den soudu.“

(Mat. 12, 36.)

„Ty však mluv, co se srovnává se zdravým učením.“ (Tit. 2, 1.)

„Mluviš-li,“ praví svatý Bernard, *„nepřenáhli se ve svých slovech, mluv jen, co jest pravda, a slova vážná, mluv jen o Bohu a pro Boha.“*

III.

POKORA.

Pokora jest ctnost, která nám vnuká nemíti velikého mínění o sobě a připsuje nám spravedlivě, co nám přísluší; učí tedy znáti, kým jsme podle slov apoštolových: *„Co máš, abys toho nebyl dostal? Jestli však jsi dostal, proč se chlubiš, jako bys nebyl dostal?“* Takto potírá přímo pýchu, která nám

namlouvá vysoké mínění o naší výtečnosti. Tato neřest není zajisté nic než blud, marnivá nadutost, která nás vyvyšuje a působí, že se zdáme podle vlastního úsudku něčím větším, nežli čím jsme vpravdě.

Božský Spasitel učí nás nutnosti této ctnosti, když nám praví: „*Amen — pravím vám: Neobrátíte-li se a nebudete-li jako maličci, nevejdete do království nebeského!*¹⁾” Strašná to hrozba, která se týká zvláště těch, kteří jsou pověřeni vyučováním dítek.

Které jsou však pravé znaky pokory našeho stavu se stanoviska vyučovatelské činnosti? To hodláme vysvětliti.

1. Pokora dobrého učitele musí býti křesťanská. Proto plní věrně, čím jest povinen Bohu, ale také bližnímu — a to nejen svým představeným, ale též sobě rovným a svým podřízeným. Učitel, který jest mezi několika nejlepších, se varuje pod záminkou své hodnosti žádati anebo jen trpěti, aby mu ostatní prokazovali nízké a opovržené služby, které si může sám učiniti. Kdyby jich požadoval, byl by to s jeho strany sku-

1) Mat. 18. 3.

tek velmi odporující pokoře. Dobrý učitel jest pokorný duchem, znaje dobře svou vlastní nízkost; jest pokorný srdcem, miluje své hluboké ponížení; jest pokorný skutkem, jednáje podle tohoto smýšlení za každé okolnosti.

Zajisté, že nezapomíná nikdy vznešenosti a důstojnosti cíle, k němuž byl stvořen, sklopí však pokorně své oči nad nešťastným stavem, v němž jest od Adamova hříchu. Vždyť i když ne úplné, tedy přece jen velmi značné zatemnění rozumu, větší slabost vůle a skutečná nemožnost konati něco nadpřirozeně dobrého bez přispění Božího jest smutným údělem lidstva, jak nás tomu učí křesťanská nauka. Ví ovšem, že jej Bůh v nouzi neopustí, jestliže ho sám dříve neopustí. Leč i tehdy, kdy se **„domnívá, že stojí“**, zdaž se nemusí strachovati, **„aby nepadl“**¹⁾ a v důsledku toho pracovati s bázní a s třesením o své spáse? Nemůže se upokojiti, než když jedná podle krásných slov svatého apoštola Petra²⁾: **„Protož, bratři, vynasnažte se tím více, abyste dobrými skutky upevnili své povolání a vyvolení, neboť**

1) I. Kor. 10, 12.

2) II. Petr I. 10 a 11.

činice to, nikdy nepadnete. Takto zajisté dá se vám bohatě vchod do věčného království Pána našeho a Spasitele Ježíše Krista.“

2. Pokora bývá provázena skromností. Proto se pokládá učitel, jenž má opravdově tuto ctnost, za velmi poctěna, že může pracovati na spáse duší podle příkladu Ježíše Krista a apoštolů v úřadě, jímž se honosili velmi mnozí svatí, kteří osvěcovali Církev svou vědou právě tak, jako ji vzdělávali svými ctnostmi.

Je-li vynikající, nechlubí se tím; nedává najevo domýšlivost, hrdost a pýchu; zdržuje se skutků, posunků, vzestupů a strojených způsobů, kterými by se snažil si dodati vážnosti před lidmi a vystaviti obdivu vlastnosti, které se domnívá míti; nejeví samolibost ani nad svým důvtipem, ani nad vědomostmi, jichž snad nabyt, a tím více se zdržuje opovrhovati svými Bratry anebo tím, co konají. Nehledá chvály za to, co činí, ani potlesku při dobrém úspěchu; nepřipisuje si slávy, která náleží jedině tomu, jenž rozdává dary podle svého zálibení, ale vztahuje ji *jedině na Boha.¹⁾*

1) I. Tim. 1, 1.

Nedosáhne-li u svých žáků takových úspěchů, jako očekával, ano, i když nemá žádných, připisuje chybu sobě samému, snaží se ji poznati a napravit a pak zůstává v klidu a odevzdán do božské prozřetelnosti, věda, že vzrůst dává ne ten, kdo sází, ani kdo zalévá, nýbrž Bůh.

3. Pokora vylučuje každou pohnutku marnivé slávy. Nic není zajisté nicotnější než touha po lidské cti. „*Tot*“, praví Petr z Blois, „*žhavý vítr, který vysušuje potoky milosti.*“ Tato touha se nesrovnává též s pravdami evangelními; Ježíš Kristus pravil svým úředníkům:¹⁾ „*Nenazývejte se vůdci, neboť jeden jest vůdce váš, Kristus.*“ Na tom málo záleží, znají-li vás lidé, ale nutné jest vám, aby jména vaše byla napsána v nebesích.²⁾

4. Pokora jest bez ctižádostivosti. Poněvadž se opravdově pokorný učitel domnívá, že se jen k málu hodí, proto nevyhledává vysokých postavení a úřadů, netouží vyučovati v jedné třídě raději nežli v jiné, ale jest přesvědčen, že třída, do níž byl poslušností povo-

1) *Mat. 23. 10.*

2) *Luk. 10, 20.*

lán, se lépe hodí pro něho než každá jiná, poněvadž právě ona mu poskytuje více prostředků k oslavování Boha a získá mu více milostí k dobrému užívání těchto prostředků v celém jejich rozsahu.

5. Pokora jest bez závisti. Pokorný Bratr, místo aby se rmoutil nad dobrým úspěchem jiných, kteří mají týž úřad, spíše se raduje, když se mu rovnají, ano, jej i převyšují, když mají lepší úspěchy při vyučování nežli on. Proto se nevyvyšuje, jako by měl větší zásluhu než jiný, nechová se chladně k těm, jimž jest dána přednost před ním a nechová roztrpčenosti vůči těm, kteří si ho méně váží než svých ostatních Bratří.

6. Pokora nedůvěřuje svým osvědčením. Má-li tedy Bratr opravdově tuto ctnost, tu, poněvadž se má řídit při vyučování dítek zásadami zavedenými v institutu, neupustí od nich podle své vůle; přizpůsobí se svým spolubratřím, zachovává s nimi stejné jednání, neužívá zvláštní metody a neobyčejného postupu, aby vyučoval podle svého způsobu, bera v úvahu škodu, kterou by

žáci mohli utrpěti, a nesnáz, kterou by zavinil učitelům, kteří žáky budou po něm vyučovati.

Poněvadž si nedůvěřuje při tom, co činí, dává se povzbuditi dovedností jiných; radí se s nimi, přijímá ochotně jejich dobrozdání, pokyny a poučení, zkrátka vše, co jej může učiniti schopným zastávati dokonaleji svůj úřad.

7. Pokora působí, že učitel rád sděluje své vědomosti prostým. Horlivě se zabývá zvěstováním evangelia chudým, poučováním nevědomých a vyučováním dítek základům svatého náboženství. Jsou-li však jeho vědomosti bez pokory, zanedbává snadno ony vyučovací předměty, které nezískávají vážnosti, ačkoli jsou možná nejdůležitější.

8. Pokora dobrého učitele jest zmužilá. To, co může býti ve škole a na dětech nejnižšího a nejodpornějšího, jej nezastrašuje; jedná s dítkami laskavě a přívětivě, nedávaje najevo odpor snáší jejich přirozené nedostatky, jejich hrubosti, jejich nezpůsobilost a nectnosti jejich povahy; trpělivě snáší nepoddajnost, nezdvořilost, nevděčnost, vzpouru, urážky, aniž se oddává záští a pomsty-

chtivosti, a to ani tehdy, když se týkají tyto chyby jeho osoby. Nicméně však nezapomíná, že musí činiti přítrž všemu, co by mohlo zeslabiti jeho autoritu a zavdati příčinu k vzdorovitosti, k drzosti, k nedbalosti a k jiným přestupkům žáků.

9. Pokora působí, že dobrý učitel jedná se sobě rovnými a s podřízenými uctivě, srdečně, přátelsky a laskavě.

10. Pokora působí, že dobrý učitel snáší bez zármutku zahanbení, které mu mohou způsobiti jeho omyly, jeho neobratnost a nedostatek dobrého úspěchu. Žáci nemohou jinak, než se vzdělávati jeho příkladem, aby ho pak následovali, když se octnou v podobných okolnostech.

11. Pokora dobrého učitele jest dobrotivá, činní jej laskavým, ochotným, úslužným, snadno přístupným, zvlášť vůči chudým a těm, před nimiž by počítoval odpor. Proto neukazuje svým žákům nikdy urážlivé, pohrdavé a opovržlivé vzezření.

12. Konečně pokora zavrhuje kromě chyb, o nichž jsme mluvili všeobecně, ještě následující: nevšímavost a lhostej-

nost k jiným, domýšlivé, umělkované a strojené jednání s Bratřími a s žáky; sobeckost, která působí, že se zabýváme jen svou osobou a všechno vztahujeme jen na sebe; výstřední nedůvěru k sobě, jež jest jen falešnou pokorou, a zvláště tehdy zavržitelná, když ze strachu, že nedosáhne úspěchu, odmítá věnovati se práci tak, jak toho sláva Boží a poslušnost vyžaduje; ducha nezávislosti, jenž působí, že jednáme podle svých názorů, že si přejeme nebyti takřka podřízeni nikomu v zastávání svého úřadu, takže prokazujeme s nechutí visitátoru, řediteli a inspektoru povinnou jim přívětivost a zdvořilost, jako prosí je, aby se posadili při vyučování, tázati se jich, čeho si přejí, abychom činili; doprovázeti je, abychom jim mohli dáti odpověď, kdyby se na něco tázali, a dáti jim vysvětlení, jichž žádají, předložiti jim sešity žáků, přijímati ochotně jejich poznámky a pokyny atd.

Pyšnému jde v patách ponížení; ale pokorná duše dojde slávy. (Přísl. 29,23.)

V pokoře pokládej jeden druhého za lepšího než sebe. (Filip. 2, 3.)

IV.

OPATRNOST.

Opatrnost jest ctnost, která nás učí poznávati, čeho se musíme varovati, označujíc nám bezpečné a oprávněné prostředky k dosažení chvalitebného účelu. Stanoví tedy, jak musíme užívatí svého ducha, aby nám nebylo litovati jednotlivých opatření a podniků v životě. Ostatně jsou prostředky, jichž užívá, vždy oprávněné, jsou-li vnuknuty rozumem a věrou, a jsou bezpečné, nejsou-li nedostatečné nebo přemrštěné.

Poněvadž hlavním cílem dobrého učitele jest výchova dítek, osvěcuje jej opatrnost o prostředcích, jichž musí užívatí, aby je dobře vychovával, tím, že vzdělává jejich ducha i jejich srdce. Jest to tedy velmi cenná ctnost; ano — jest jedním z nejvýtečnějších umění, jak praví svatý Jan Chrysostom,¹⁾ a dodává, že *dobrý učitel převyšuje nekonečně dovedného malíře, dovedného sochaře a ostatní umělce, z čehož lze sou-*

1) *Quid majus, quam animis moderari, quam adolescentulorum fingere mores? Omni certe pictore, omni certe statuaria, ceterisque hujusmodi omnibus excellentiorem hunc duce, qui juvenum animos fingere non ignoret (Hom. 60, Mat. 18.)*

dití, že lze zvláště na něho obrátiti slova Ducha svatého: „*Blaze člověku, který našel moudrost a jenž oplývá opatrností.*“¹⁾)

Poněvadž činností této ctnosti jest dobře uvažovati, dobře souditi a jednati, proto se musí učitel snažiti, aby vše konal, jak náleží. Nemůže si zajisté slibovati dobrého úspěchu při výchově dítek, není-li přesvědčen o jistotě dobrého výsledku v užívání prostředků k dobré výchově a tohoto přesvědčení nemůže nabýti, aniž zkoumal, probíral, hledal a našel, které jsou tyto prostředky.

Všeobecně jest přece možno, že se mýlí ve svém úsudku, nezmýlí se však, jedná-li s opatrností; neboť buďto jest věc, o níž soudí, zřejmá nebo pochybná.

V prvním případě se nemůže mýliti a v druhém rozvažuje s náležitou pozorností, nežli se rozhodne, aby řekl jen to, co určitě ví, a vyslovil jako domněnku to, co jest pouze domnělé.

Aby však konal hodným způsobem výkony opatrnosti, pečuje o dobré uží-

1) *Přisl. 3, 13.*

vání prostředků, které ona označuje a jichž jest počtem osm, totiž: pamět, rozum, účelivost, obratnost, soudnost, předvídavost, obezřetlost a ostražitost.

Pamět: Jest věcí opatrnosti využitkovati zkušenosti z minulosti pro budoucnost; nic není podobnějšího tomu, co se stane, než to, co se již stalo. Dobrý učitel využitkuje tedy toho, čemu se naučil; učí se také prospěšně z chyb a dobrých výsledků jiných, jež jsou mu známy, a neopomine jednati věrně podle našeho **školního návodu**, jenž byl sepsán po nejpřesnějších zkoumáních a nejosvědčenějších zkušenostech.

Rozum: Opatrnost vyžaduje, abychom úplně znali účel, jímž se zabýváme, a příslušné prostředky k jeho plnění.

Proto se dobrý učitel snaží prostudovati a prohloubiti napřed vlohy a povahu dítek, aby přizpůsobil své vyučování jejich chápavosti a jejich potřebám a učinil je užitečným. Na příklad jsou dítky, které jen strach drží na uzdě, kdežto jiné strach skličuje a činí malomyslnými. Z některých můžeme jen s velkou námahou a pílí něco dostati, ji-

né se zase učí jen, když jim napadne a chvilkově. Chtíti jednati s nimi stejně a podrobiti je témuž pravidlu, znamenalo by činiti násilí přirozenosti.

Opatrnost učitelova záleží v tom, že se drží střední cesty a vystříhá se dvou protiv; neboť zde hraničí zlé s dobrým a jest snadno je zaměnití a se zmýlití, a to právě činí výchovu mládeže tak obtížnou.

Dále pak opatrný učitel se připravuje pečlivě na každou vyučovací hodinu; jest tedy na místě promluvití zde opět, jak jsme dříve naznačili, o předmětu, který jest velmi důležitý, a který ostatně náleží svou povahou do díla, v němž se podává vysvětlení dvanáctera ctností dobrého učitele. Pravíme tedy, že opatrnost vyžaduje od učitele, aby se pečlivě připravil dříve, než vyučuje své žáky; neboť si musí přesně připomenouti základní pravidla, která mohou snadno zmizeti z paměti a jejichž zapomenutí by mohlo přivoditi velké omyly; musí hledati důkazů k odůvodnění pravidel, musí je roztřídití a vybrati a nesmí nahodile vzíti vše, co se mu naskytne při spěšné a málo promyšlené četbě; musí

se starati, aby jeho vyučování bylo jasné, uspořádané a urovnané, by usnadnilo porozumění a odstranilo nebezpečí zmatku, který by neurčitost a nepořádek nezbytně u žáků přivodily. Konečně musí býti schopen se vyjadřovati důstojně a slušně, jak se na vyučování sluší, jinak by to, co praví, budilo často nudy, nechut a často i opovržení u těch, kteří jej slyší. To vyžaduje zřejmě přípravy a práce, a kdyby učitel zanedbával jedno i druhé a očekával, že Bůh mu mimořádným přispěním pomůže, zdaž by se nepodobalo takové očekávání spíše opovázlivosti člověka, jenž pokouší Boha, než bezstarostnosti toho, jenž právem důvěřuje jeho dobrotivosti a moci?

Jest pravda, že jsou učitelé, kteří znají tak všechno, co může sloužiti k vyučování jejich žáků, že mohou vyučovati různým předmětům i bez přípravy; jsou to ti, které připodobňuje Ježíš Kristus k hospodáři, jenž může vždy rozdávat ze svého pokladu staré a nové bohatství, kterého nabyl pilnou prací. Třeba však přiznati, že tato snadnost a hojnost, které mohou býti jen výsled-

kem vyššího nadání spojeného s dlouholetým vyučováním, není údělem mnohých a že pro obyčejné učitele, kdyby se chtěli odvážiti bez přípravy mluvit veřejně o nejdůležitějších pravdách svatého náboženství, bylo by to opovázlivostí, domýšlivostí a do jisté míry pohrdáním touto podstatnou povinností přípravy.

Učelivost. Také ti, jimž zralejší věk poskytl zkušenosti, musí býti opatrní; neboť svatý Tomáš praví, že nikdo nikdy nestačí úplně sám sobě v tom, co závisí na opatrnosti. Dobrý učitel tedy, jak již bylo řečeno, nedůvěřuje svým vlastním vědomostem a nečiní nic důležitějšího bez porady s jinými.

Obratnost. Ta přihlíží k provedení správně sestavených záměrů. Opatrnost proto žádá, aby učitel dal vždy přednost prostředkům, které se mu zdají býti nejzpůsobilejší k zabezpečení dobrého úspěchu toho, co podniká; žádá též na příklad, aby věnoval svým slovům a svému jednání tutéž pozornost, jako kdyby měl za svědky nejváženější lidi; aby dbal dokonalé rozvážnosti, bez níž by se nemohl dodělati dobrého úspě-

chu; aby byl tak zdržlivý, aby žáci nikdy nepoznali, co si o nich myslí a co s nimi zamýšlí.

Soudnost. Jest to umění správně usuzovati, abychom se zabezpečili před omyly, do nichž bychom mohli upadnouti. V tomto umění musí opatrný učitel zvláště vynikati, aby mohl předkládati nepopíratelné zásady vědy, které vyučuje, a odvoditi z nich jisté důsledky, které vedou nutně k přesvědčení ducha.

Předvídavost. Jest to moudré uspořádání prostředků, které vedou k cíli, jest to duševní činnost, kterou se dohadujeme předem, co se může státi v přirozeném běhu věcí. Po této stránce žádá opatrnost, aby učitel věnoval dostatek času úvaze, nechce-li se vydati nebezpečí špatného úspěchu při svém podniku; zapovídá mu také, aby nevěnoval tomu příliš mnoho času, nechce-li propásti vhodné příležitosti k jednání. Dále řídí a přizpůsobuje opatrnost též ostatní ctnosti dobrého učitele; tak zkoumá, jakým způsobem a do jaké míry mají tyto ctnosti působiti při každém

jeho činu, a to tak, že předzírá a porádá všechny prostředky, jakož i jejich správné užívání.

Po druhé stránce nechává opatrnost učitele již předem se dohadovati o prospěšnosti nebo zbytečnosti prostředků, jichž může užívati, aby je buď zamítl, nebo jich užíval s tím větší jistotou.

Obezřelost. Jest to rozvážná pozornost za účelem přesného zkoumání závěru, dříve nežli jej pokládáme za zralý k provedení. Proto nejedná opatrný učitel, aniž dobře uvážil, co má činiti, a snaží se učiniti nejúčelnější rozhodnutí, přihlížeje k okolnostem času, místa, povah a osob.

Ostražitost konečně předejde pečlivě nepříjemnosti při tom, co hodláme provést. Z ostražitosti netrestá opatrný učitel svých žáků bez svědka a není nikdy sám na kterémkoli místě s jedním žákem, aspoň není-li možno, aby byl od někoho viděn. Z ostražitosti dbá toho, aby neřekl a nečinil nic před svými žáky, co by tito mohli haněti anebo co by je pohoršilo. Když kárá veřejně všem známé chyby, neřekne žákům o pokles-

cích, které nejsou všem známy, pro hanbu a pohoršení, které mohou z toho povstati. Z ostražitosti konečně zařídí celý svůj zevnějšek tak, že žáci nemají příčiny se domnívati, že má před nimi strach pro své přirozené nedostatky.

Po tomto výkladu lze snadno souditi, že učitel se zdravou soudností, s obyčejnými a studiem nabytými vědomostmi splní dokonale povinnosti opatrnosti, též lze v důsledku toho postřehnouti, jak nutná jest mu tato ctnost.

Proti opatrnosti lze se proviniti dvojím způsobem, buď nedostatkem nebo přílišností.

Prvním způsobem se proviníme kvapem, zbrklostí, šílenou smělostí, nedostatkem pozornosti na sebe, nerozvážlivostí, lehkomyšlností, nedbalostí, nestálostí, umíněným lpěním na svém mínění, slepou důvěrou v čistě lidskou pomoc atd.

Druhým způsobem se proviníme falešnou opatrností, kterou nazývá Písmo svaté opatrností těla. Ta soudí skutečně jen podle smyslů a nemá jiného cíle než ukojiti nezřízenou lásku. Dále pak

příliš vysokým míněním o sobě; proto se s neklidem stará o časné věci, jak v přítomnosti, tak i do budoucnosti; prostředky, kterých užívá, aby dosáhla svých úmyslů, jsou: obmyslnost, klam a podvod.

„Bud'te opatrní jako hadové.“

(Mat. 10, 16.)

„Nabud' opatrnosti, jeť nad stříbro drahá.“

(Přísl. 16, 16.)

V.

MOUDROST.

Moudrost jest ctnost, která nás učí znáti nejvznešenější věci nejvýtečnějšími zdroji poznání, abychom zařídili podle nich své chování.

Liší se od opatrnosti; neboť tato předpokládá jen chvályhodný účel, ať jest jakýkoli, kdežto ona přihlíží přímo k předmětu tohoto účelu a pokládá tento účel nejen za chvályhodný, nýbrž za velmi veliký a velmi důležitý.

Může se též státi, že jedna z těchto dvou ctností je bez druhé. O tom napřed všeobecný příklad. Hodláme ne-

chati někoho zaopatřiti svátostmi umírajících v nemoci, o níž se praví, že jest těžká a nebezpečná; to jest zajisté moudrý skutek, jest však také vždy opatrný? Zajisté nikoli; neboť musíme býti morálně jistě a právem se domnívati, že nemoc jest skutečně nebezpečná. V podobném případě jest však možno, že se mýlíme z nedostatku opatrnosti, když při zkoumání případu nekonáme, čeho tato ctnost vyžaduje. Kdybychom na příklad zkoumali okolnosti jen povrchně, soudíme-li při tom ukvapeně a jednáme-li potom způsobem nerozvážným.

Vezměme zde ještě jiný příklad, vztahující se na předmět, o němž uvažujeme. Učitel chce dítky vyučovati některému předmětu — zvláště katechismu; toť zajisté skutek moudrosti, jímž chce splniti svou povinnost; mluví-li však k dětem příliš učeným způsobem, takže nechápou, co jim praví, anebo užívá-li výrazů příliš všedních a vznešenosti pravd, jímž je má vyučovati, málo přiměřených, pak jest nasnadě, že chybuje proti opatrnosti. Jest tedy podstatný rozdíl mezi ctnostmi, o nichž mluvíme,

V čem tedy záleží moudrost dobrého učitele? Záleží v tom, že jej učí poznávati, milovati a plniti velký a nekonečně vzácný účel, jímž jest pověřen. Z toho následuje, že dobrý učitel musí začíti následovati příkladu Šalomouna, když se pokorně obrátil na dárce každého daru, na Boha vědění a Otce světů, řka mu: *„Dej mi moudrost přisedlci tvého trůnu a nevylučuj mne z počtu dětí svých... Odešli ji ze svých svatých nebes a od trůnu velebnosti své ji sešli, aby se mnou byla a se mnou pracovala a já věděl, co se ti líbí; neb ona všechno ví a rozumí všemu i povede mě v pracích mých opatrně a opatrovati mě bude ve své velebnosti. I budou ti přiljemné mé činy.“*¹⁾

Dobrému učiteli nestačí však jen se modliti; jednal by neopatrně, kdyby chtěl vyučovati dítky a se nesnažil sám poučovati se o tom, čemu je má učit. Proto se věnuje studiu, jak bylo již řečeno při opatrnosti. Moudrost mu ukáže a pomůže prohloubiti jak vědu, jíž jest povinen je učit, tak i její základy, jinak by mluvil svým žákům pouze

1) Moudr. 9, 4, 10, 11, 12.

planá slova a učil je pojmům bez základu a bez spojitosti, jež snadno vymizejí z paměti.

Při vyučování pečuje hlavně o to, aby jim neřekl nic urážlivého a protivného anebo něco, co by v nich mohlo vzbuditi odpor proti učiteli a proti škole; aby se nikdy neřídil opovážlivými zásadami a falešnými předsudky, ale vždy zásadami křesťanskými, zákony Božími a lidskými, jakož i povinnostmi svého stavu.

Nevyžaduje však moudrost od něho, aby, když chce vyučovati s užitkem, konal sám ctnosti, v nichž je chce vychovati?

Svatý Bernard dí:¹⁾ *„Prokážete-li se náležitě přesvědčení o tom, čemu učíte, poskytnete svým slovům hlasu síly, neboť hlas činu jest mnohem více než hlas slova. Jednejte tak, jak mluvíte! Když tedy učí dítky vědě, zaříditi jejich skutky podle pravých křesťanských zásad, mírniti a napravovati jejich náruživosti a státi se opravdově a trvale šťastnými, tu se vynasnaží dávati jim dobrý příklad toho, čemu je chce naučiti, usi-*

1) Řeč 59 o Veleplisni.

luje o to, odloučiti jak k vůli sobě, tak i k vůli jejich poučení opravdově dobré od toho, co má jen zdání dobra; učiniti dobrý výběr a řídit se jím; zařídit vše s pořádkem a měrou, zkrátka, plnit přesně své povinnosti k Bohu, k sobě samému a k bližnímu.

Tím dospěje k oné vznešené moudrosti, která chová v sobě v nejvyšším stupni vědu, k níž všechny ostatní přirovnány nejsou ničím, vědu, která objevuje cestu spásy a která dává okoušeti duši nebeských věcí, jejichž sladkost a spolehlivost jí ukazuje; vědu, která nás učí řídit se tím, co nám praví svaté náboženství, na příklad nalézati bohatství v chudobě, radost v utrpeních, pravou velikost před Bohem v úřadech nízkých a opovržených před lidmi, užívati náležitě dob i zla tohoto života, rozhodnouti se pro něco jen s upřímným a dobrým úmyslem, sledovati svůj cíl jen dovolenými prostředky, spojovati při výchově dítek náležitou pevnost s chvályhodnou tichostí a příklady s naučeními; hledati vždy spíše duchovní výhody, které nás obohacují pro věčnost než časné výhody, které

jsou pomíjející, s přesvědčením, že člověku nic neprospěje, kdyby celý svět získal, na své duši však zkázu trpěl, že země a všechny statky pozemské pomínou, ale ten, jenž činí vůli Boží, zůstává věčně. Ta jest skutečně pravá moudrost, za níž Boha prositi nás nabádá svatý Jakub¹⁾ a která jest hlavně slávou a okrasou dobrého učitele.

Chyby proti této podivuhodné moudrosti jsou: dávati přednost zcela lidskému ukojení před nadpřirozeným výkonem ctnosti a před dokonalým plněním vůle Boží, jako snažiti se více o dosažení zevnějších dovedností a profánních vědomostí než o nabytí nutných vědomostí náboženských; věnovati se raději vyučování tomu, co může lahoditi ješitnosti než utvářeti Ježíše Krista v srdci žáků; vyhledávati spíše jejich obliby než napravovati jejich chyby atd. atd.

Jest také moudrost, která podle výroku svatého Jakuba²⁾ „*nepřichází shůry, nýbrž jest naopak pozemská, smyslná, d'ábelská.*“ Toť falešná, náruživostmi zaslepená, moudrost, která se řídí jen

1) Jak. 1, 5.

2) Jak. 3, 15.

tím, co jí vnuká zloba ducha; ta přijímá světské zásady, ale zavrhuje evangelní zásady, snaží se více o dosažení ctností, které se líbí více lidem než Bohu; jedná jen z pohnutek zisťných, hledajíc jen, co jí může býti užitečným. Aby kromě toho tím jistěji sváděla a klamala jiné, snaží se přetvařovati a zdáti přívětivou, tichou, družnou a zdvořilou, ve skutečnosti však nedělá si mnoho z toho užívati úskoku, lsti, podvodu a piklů, aby došla cíle. Jest tedy opravdovou pošetilostí, jejímiž nešťastnými plody jsou svár a závist.

„Skvělá jest a nikdy nevadne moudrost a snadno lze ji těm spatřiti, kteří ji milují, lze ji naléztí těm, kteří ji hledají.“
(Moudr. 6, 13.).

„Jet nevyčerpatelným pokladem lidem, kdož ho užívají, získávají si přátelství Boží, doporučováni jsouce dary, jež ukázňenost přináší.“ (Moudr. 7, 14.)

„Moudrost otevřela ústa němých a jazyky nemluvnat učinila výmluvné.“
(Moudr. 10, 21.)

VI.

TRPĚLIVOST.

Trpělivost jest ctnost, která nás učí překonati bez reptání a s odevzdaností do vůle Boží všechno zlo tohoto života a zvláště obtíže, které jsou spojeny s výchovou mládeže. Jest pravda, že neodstraní pocitu bolesti, ale, praví svatý František Saleský,¹⁾ ona jej zmirňuje v nás, připomínajíc nám často, ***že náš Pán nás spasil utrpením a snášením bolesti a že i my musíme pracovati o své spasení utrpením, soužením a snášením urážek, protivenství a hoře s tichostí, pokud možno největší.***

Trpělivost jest nejen nutná, ale též velmi prospěšná při všech utrpeních. Jest nutná, poněvadž přirozený zákon nám ji ukládá za povinnost a reptati pro události znamenalo by urážeti božskou prozřetelnost. Jest užitečná, poněvadž činí utrpení lehčími, méně nebezpečnými a kratšími.

Užitkem křesťanské trpělivosti jest, podle slov Pána našeho Ježíše Krista,²⁾

1) *Návod k bohumilému životu, kniha III., hl. 3*

2) *Luk. 21, 19.*

že klidně ovládáme svou duši; svatý František Saleský pak dí, že čím jest trpělivost dokonalejší, tím více ji ovládáme.

Tato ctnost udržuje skutečně duševní mohutnosti v příslušných mezích, kterých nesmí překročiti, a tím zabraňuje prchlivosti při mrzutých příležitostech, pomáhá k rozhodnutí při záměrech a usnadňuje jejich provedení, kdežto prchlivost naopak maří i nejlépe uspořádané záměry; zmirňuje utrpení a uklidňuje mysl; zapuzuje záchvaty zármutku, chrání před rozhořčenými slovy, před nevolí, před mrzutostí, před klesáním na mysl, před znepokojením, před nerozumnou snaživostí, před prudkostí a vznětlivostí.

Konání této ctnosti záleží, jak bylo řečeno, v tom, že přijímáme bez stížnosti všechna utrpení. Vzhledem ke křivdám, které jsou nám činěny, doporučuje nám dříve uvedený světec toto: *„Stěžujte si na ně, pokud můžete, co nejméně; neboť jest obyčejně jisto, že ten, kdo si stěžuje, hřeší, poněvadž ješitnost nám dává pocílovati urážky více než zasluhují; zvláště pak si nestěžujte osobám,*

kleré se snadno rozhněvají a špatně o někom mluví. Je-li radno někomu si stěžovati, buď aby byla křivda napravena nebo aby se uklidnila vaše mysl, pak se to staň lidem klidným a milujícím Boha, neboť jinak, místo aby ulehčili vašemu srdci, podnikli by je k většímu rozčilení, místo aby odstranili trn, jenž vás bodá, vrazili by jej ještě hlouběji.“¹⁾

Vše, co jsme pravili o trpělivosti všeobecně, lze snadno obrátiti na dobrého učitele. Poněvadž jest téměř stále u dětí, záleží pro něho tato ctnost v tom, aby snášel nepříjemnosti a mrzutosti, které se naskytnou v jeho úřadě, a v důsledku toho, aby se neznepokojoval nad jednáním, posměchy, nezpůsobným chováním žáků nebo jejich rodičů; aby byl shovívavý k nepatrnému rozumu a k věku dítek, jakož i k lehkomyšlnosti a nezkušenosti; aby se nikdy nedal odstrašiti a nemrzelo ho opakovati jim často a po dlouhou dobu tytéž věci, a to vždy s přívětivostí a laskavostí, aby je jim vštípil v paměť, ať má při tom jakoukoli obtíž a nudu. Vždyť stálým poučováním, upozorňováním, opako-

1) *Návod k bohumilému životu, kniha III., hl. 3.*

váním a napomínáním dojdeme dříve nebo později k žádoucímu cíli. Znenáhla počínají správné a rozumné představy, které jsme jim neustále vštěpovali, takřka zapouštěti kořeny; zbožné a křesťanské smýšlení, poctivost a počestnost vnikají do jejich něžného, měkkého a dobře připraveného srdce a konečně sklízíme tím hojnější užitek, čím déle jsme musili naň čekati. Dobrý učitel nezapomíná tedy nikdy slov svatého Jakuba¹⁾ *že trpělivost má dílo dokonalé.*

Chyby proti této ctnosti jsou: odmítati žáky urážlivými a hrubými slovy, osopovati se na ně neurvale, nakládati s nimi násilně a naruživě, bít je rukou, holí, signálem, udělovati nespravedlivé tresty, které pocházejí z hříšných výbuchů ješitnosti a z bouřlivosti, která si nedá před mluvením a jednáním času k úvaze.

„Trpělivostí svou získáte duše své.“

(Luk. 21, 19.)

„Vytrvalost však měj dílo dokonalé.“

(Jak. 1, 4.)

„Vytrvalosti zajisté jest vám zapotřebí,

1) Jak. 1, 4.

abyste vykonávajice vůli Boží, obdrželi statek zaslíbený.“ (Žid. 10, 36.)

VII.

ZDRŽELIVOST.

Zdrželivost jest ctnost, která nás učí mysliti, mluviti a jednati s mírností, s rozvážlivostí a skromností.

Liší se od trpělivosti. Obě musí sice provázeti mírnost, avšak první, aby předešla zlo, druhou pak, aby je snášela. Zdrželivost se též liší od vlastnosti opatrnosti, kterou zoveme ostražitost, tím, že zlo přímo předchází buď v sobě samé nebo navenek, kdežto ostražitost je předchází přímo navenek.

Též se liší od vážnosti. Tato se týká hlavně zevnějšku, kdežto zdrželivost přihlíží nejen k zevnějšku, ale též k vnitřku.

Z toho lze všeobecně poznati, že zdrželivost se liší od obezřelosti a od vážnosti, jako se liší příčina od svých účinků a jako pramen od svých potoků. Zároveň lze poznati, že ctnosti do-

brého učitele, ačkoli jsou zcela odlišné, jsou přece úzce spolu spojeny a spjaty jako nerozlučnými pouty, takže se nemůžeme provinit proti jedné, aniž zároveň chybujeme proti mnohým jiným.

Zdrželivost záleží tedy v tom, že se mírníme v příležitostech, které se naskytanou, k prchlivosti a k hněvu a že si nic nedovolíme, co není slušné a co jest daleké každé spravedlivé důtky a zlého podezření. Ona nás učí uspořádati veškero naše chování tak, že žáci nemohou na něm pozorovati nic, než co jest hodné následování a slušné. Žádá, abychom jednali všude s takovým zřetelem, s takovou šetrností a rozvahou, jakých vyžaduje nevinność žáků, něžnost jejich věku, jejich snadnost k přijetí všelikých dojmů k následování zlého, vědouce, že jediné slovo, posunek, úsměv, mrknutí a zdánlivé nic probuzuje jejich obrazotvornost, stává se jim bohatým předmětem snění, hojným zdrojem závěrů a rozhoduje mnohdy o jejich mravech v budoucnosti.

Vystříhá se též každého důvěrného poměru s nimi. Zapovídá dotýkati se jich v tváři, mazliti se a žertovati s

nimi a dáti se od nich objímati; konečně nezapomíná nikdy na domněnku, kterou mají dítky, že totiž osoby Bohu zasvěcené mají býti bez chyby a povzneseny nad obyčejné slabosti ostatních lidí, a proto nečiní nic, co by se protivilo takovému přesvědčení; k tomu si též připomíná, že mezi oněmi dítkami mohou býti některé, jež jsou dosti zlomyslné vykládati velmi obmyslně slova i činy, v nichž zloba zkaženého již srdce dává jim postřehnouti i nejnepatrnější zdání zlého.

Poněvadž zdrželivost v myšlení přivádí k zdrželivosti ve slovích a skutcích, proto jest velmi důležité se naučiti dobře mysliti, to znamená, dobře o věcech uvažovati a dobře o nich souditi.

Chybujeme proti zdrželivosti, když se nesnažíme dávat dobrý příklad a nedáváme-li v celém svém zevnějším chování najevo slušnost; když se nevystříháme protivných a neotesaných způsobů, všeho, co by prozrazovalo účinky špatné výchovy a co by i v nejmenším mohlo urážeti zraky mládeže a zavdati příčinu k opovážlivému a zlému posuzování nebo k zmenšení vážnosti a

dobrého jména, jichž jest učiteli třeba, aby působil dobré a získal úctu a důvěru žáků. Vždyť, jakmile zpozorují, že není jeho chování bezúhonné, ztrácejí skutečně před ním úctu a oddanost k němu.

Účinkem zdržlivosti, jakož i vážnosti jest, že ukládá žákům, aby byli zdržliví, a že jim brání, dovolovati si nějakých nepřístojností, neboť mnohé ctnosti mohou míti z různých důvodů tytéž účinky.

„Veškerým úsilím opatruj své srdce, neboť z toho život vzchází.“ (Přísl. 4, 23.)

„Dbej, by přímé byly stezky tvých nohou a všechny cesty tvoje mějte směr pevný.“
(Přísl. 4, 26.)

„Ústům svým udělej dveře a zámky. Jako své zlato a stříbro chráníš, tak i pro svá slova měj váhu a pro svá ústa úzdu rovnou.“ (Eccli. 28, 28 a 29.)

VIII.

TICHOST.

Tichost jest ctnost, která nám vnuká dobrotivost, laskavost a něžnost. Jest to

ctnost, jejímž nejkrásnějším vzorem jest Ježíš Kristus, jenž nám ji doporučí zvláště slovy: „*Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem*¹⁾ Jest podle svatého Františka Saleského²⁾ *květem bliženské lásky*, která, tak do-
dává se svatým Bernardem, *jest dokonalá když jest nejen trpělivá, ale kromě toho i tichá a přívětivá.*

Všeobecně rozeznáváme čtyři druhy tichosti:

1. tichost mysli, která záleží v tom, že posuzujeme vše bez trpkosti, bez náruživosti, bez zaujatosti pro svou vlastní zásluhu a domnělou schopnost;

2. tichost srdce, která působí, že uplatňujeme své nároky bez umíněnosti a řádným způsobem;

3. tichost mravů, která záleží v tom, že se řídíme dobrými zásadami, nechtíce napravovati osob, nad nimiž nemáme práva a neměnití věcí, které se nás netýkají;

4. tichost v jednání, která nás učí jednati s prostotou a s poctivostí, neodpírajíce jiným bez náležité příčiny a

1) Mat. 11, 29.

2) *Návod k životu bohumilému*, kniha III, hl. 8.

nemajíce povinnosti tak činiti a zachovávané v tomto případě rozumnou mírnost.

Všechny tyto různé druhy tichosti musí, aby byly pravé, býti upřímné; neboť svatý František Saleský dí, že *jest to jedním z nejohrovnějších úskoků nepřitele duši, aby způsobil, že mnozí mají zalíbení v řečech a zevnějších rozmluvách o tichosti a pokoře a se domnívají, poněvadž nezkoumají náležitě svých vnitřních náklonností, že jsou pokorní a tiší, ačkoli ve skutečnosti jimi nejsou. Lze to poznati z toho, že přes svou přemrštěně zdvořilou tichost a pokoru při nejmenším jim odpírajícím slovu a při nejnepatrnější urážce, která se jim způsobí, se k neobyčejné zpupnosti strhují.*

Z řečeného pochopujeme, že tichost jest zvláště podivuhodná ctnost, poněvadž má za společníci pokoru a jelikož, spojená s trpělivostí, jest dokonalostí blíženské lásky. Z toho plyne, že v prvním případě mírní výbuchy hněvu, dusí pomstychtivost a nechává snášeti s úplnou duševní stejnomyslností protiventství, nepříjemnosti a utrpení, které se vyskytnou. V druhém případě, jenž

Jest jejím nejodlišnějším znakem, získává lásku žáků. Jest všeobecnou zásadou, že láska se získává láskou. Učitel musí míti k nim proto city otcovské a považovati se za zástupce těch, kdož mu je svěřili, to znamená, že si musí od rodičů osvojiti jejich přirozenou laskavost a něžnost, a to tichostí; neboť tato ctnost vštěpuje mu k nim náklonnost, soucitnost, blahovůli, poutavé i přesvědčivé způsoby a odnímá jeho rozkazům vše, co jest přísné i trpké a otupuje jejich hrot.

Takovým způsobem působí tichost jejich blaho a poutá je k učiteli; jsou-li žáci rozumní, dají vždy raději přednost domluvě a tichosti než strachu a násilí.

Proberme však blíže, kterak získá učitel tichostí lásku svých žáků.

1. Vystříhá se chyb, které musí na nich kárati, na příklad neotesaného a hrubého chování.

2. Dbá zachovávání pořádku a kázně, aniž jest přísný a odporný.

3. Vyučuje způsobem prostým, trpělivě a pečlivě a očekává více od svého plánovitého vyučování než od přílišné pilnosti svých žáků.

4. Jest stejně laskavý ke všem, bez zřetele na někoho, bez zvláštní záliby a zvláštní pozornosti k někomu, nevyžaduje-li toho aspoň zřejmá příčina a nutnost, jako velmi dobré chování, fyzická, mravní a intelektuální slabost některého žáka.

5. Jeho pozornost jest klidná a bdělá, aby nepřehlédl chyb, které třeba kárati. Když je kárá, není trpký, urážlivý a výsměšný; po udělení trestu se snaží zapuditi nelibost žáků, kterou jim snad způsobil trest, a hledí je přesvědčiti o jejich vině a trestuhodnosti, napomínaje je, aby se to již nestalo.

6. Zachovává stejné chování, což jest tím důležitější, poněvadž kdyby žáci viděli učitele každého dne v jiné míře, nevěděli by nikdy určitě, jak se mají chovati, pak by jím brzy pohrdali, měli by jeho ustavičné střídání směšným, nesnesitelným a způsobilým odvrátiti je od školy a budit odpor proti ní.

7. Poskytuje jim volnosti přednésti jejich obtíže a odpovídá jim, pokud jest nutno s laskavostí a blahovůlí.

8. V příhodné chvíli uděluje zásluze pochvalu. Ačkoli jest se toho obávati

pro chlubitost, kterou může chvála vzbuditi, musí jí přece užívat, aby děti povzbudil, aniž je tím opojuje; neboť mezi všemi pohnutkami způsobilými vzpružení rozumem nadanou duší není žádného mocnějšího než čest a hanba; když učitel jednou dosáhl toho, že jsou jim děti přístupné, pak získal vše. Radují se z pochvaly a pocty, zvláště svých rodičů a těch, na nichž jsou závislé.

9. Mluví k svým žákům často o ctnosti, avšak vždy důstojně a pochvalně jako o nejdražším statku, aby jim k ní vštípil lásku a vzdělal podle toho jejich mravy.

10. Každého dne praví jim něco vzdělávajícího, z čeho by mohli mítí užitek k vedení křesťanského a ctnostného života.

11. Učí je zdvořilosti a slušnosti, které musí zachovávat, aby byli ve světě váženi a žili v něm se ctí; proto se snaží, aby byli uctiví, laskaví, způsobní, přívětiví, ochotní k svým představeným, k svým spolužákům a vůbec ke všem.

Jest zajisté velmi důležité potírati u

mládeže mnohé náklonnosti, které odpírají přímo společenským povinnostem: hrubost, neomalenost a neotesanost, které brání uvažovati o tom, co se líbí nebo nelíbí těm, s nimiž obcujeme; jakási sebeláska, která věnuje pozornost jen vlastnímu pohodlí a vlastnímu prospěchu, domýšlivost a hrdost, které nám namlouvají, že nám všechno přísluší, my pak, že nejsme nikomu něčím zavázáni; duch odpírání, kritiky a posměvačnosti, který všechno zavrhuje a hledí působiti jen mrzutost; to jsou chyby, jímž musíme vypověděti zřejmý boj. Mládež, která si navykla býti úslužná k svým společníkům, působiti jim radost, ustoupiti jim při příležitosti, nikdy jim neříci nic urážlivého a neuraziti se snadno řečí jiných, se naučí, když vstoupí do života, snadno pravidlům zdvořilosti a slušnosti.

12. Učitel vzdělává srdce, mysl i soudnost dítek těmito prostředky:

Aby vzdělával srdce, předchází náruživosti a neřesti, což činí tím, že jim vštěpuje vystříhati se a oškliviti si příležitosti ke hříchu, odpírati zlým náklonnostem, které dávají najevo, nabá-

dá je ke konání křesťanských ctností, poučuje je o jejich nutnosti a příležitostech, kdy je mohou konati, vybízí je k dobrým návykům, poukazuje na příklad na rozdíl mezi dítkem pravdomluvným a upřímným, na jehož slovo lze spolehnouti, jemuž se úplně důvěřuje a které se pokládá za neschopno nejen lži a podvodu, nýbrž i nejmenší přetvářky, a mezi dítkem, které jest vždy v podezření, jemuž máme příčinu vždy nedůvěřovati a jehož slovům se nevěří, i když mluví pravdu.

Aby vzdělával mysl dítek, poučuje je učitel s horlivostí a s láskou o základních náboženských pravdách a povinnostech a o všem, co z nich může učiniti lidi, kteří se řídí zdravým rozumem, a občany, užitečné společnosti. To vyžaduje též, aby se s nimi smýšlelo a mluvilo vždy správně, vždy rozumně a slušně, aby navykaly činiti totéž při každé příležitosti, upozorňovati je a dávat jim poznati jejich chyby, když ale usuzují, nesprávně mluví a věci špatně pojímají; navykati je, aby si počínaly s takovou soudností, že mají vždy na zřeteli chvalitebný účel, a byly vždy

hotovy udati dobré pohnutky k tomu, co činí a co mluví.

Aby vzdělával učitel soudnost dítek, upozorňuje je na všechny vztahy, které mají věci k sobě, a na zvláštnosti, jimiž se od sebe liší; nechává jich mluvíti o těchto věcech podle poznání, které samy měly o nich původně, a to vždy správně a přesně; dále pak jim přirovnává, *co jest v jejich chování trestuhodné s tím, co měly mysliti, mluvíti, konati a čeho měly zanechati.

Učitel, vzdělávaje takto srdce, mysl a soudnost žáků, nemohl by si však přece slibovati, že se jistě dodělá úspěchu, kdyby se nevaroval toho, co by mohlo prozrazovati necitelnost.

Necitelností se provinuje učitel, když žádá od svých žáků, co přesahuje jejich schopnosti, žádaje na příklad, aby opakovali úkoly z katechismu anebo jiné těžší, kterých jejich paměť neobsáhne; dále, když jim ukládá tresty, které nejsou přiměřené jejich chybám, a neuvazuje, že se právě tak provinuje přílišným, třeba i spravedlivým trestem, jako kdyby uložil někomu trest, kterého nikterak nezasluhoval.

Chybuje také, když požaduje něčeho s takovou pánovitostí a domýšlivostí, že v tom poznávají žáci rozmrzelost; když toho žádá ve chvíli, kdy nejsou pro to nakloněni, a neuváží, že nemohou míti i z největšího úsilí jeho horlivosti žádného užitku, dokud jsou naplněni rozhořčeností, hněvem a zlou vůlí.

Rovněž chybuje, když projevuje takovou vznětlivost při příležitostech méně důležitých jako při důležitých, když nedbá nikdy ani důvodů, ani omluv žáků, čímž se zbavuje prostředku napravití možné přehmaty, nebo když jim nikdy neodpouští jejich chyb, ačkoli jest třeba odpustiti chyby, při nichž se netřeba obávati ani zlomyslnosti, ani zlých následků, jako jsou chyby pocházející z nevědomosti, z nepozornosti, ze zapomětivosti, z lehkomyšlnosti, ze zbrklosti a z jiných příčin, které jsou přirozeně spojeny s jejich věkem; když se jeví s chováním žáků, ať jest jakékoli, vždy nespokojen; když nevystupuje jinak než s kárajícím rozmarem a chladným vzezřením; když neotevře úst, než aby pronesl slova pokořující, nepřívětivá, ne-

zdvořilá, hrozivá a urážlivá; když dává najevo ustavičnou zaujatost proti nim a vykládá všechny jejich skutky ve zlé; když přemršťuje jejich chyby; když jedná s nimi jako s bytostmi nemajícími ani citu ani rozumu, když je na příklad prudce uchopí, jimi sem tam smýká, prudce a prchlivě je bije, což bývá jen účinkem vzkypění hněvu, jehož učitel, více než kdo jiný, neměl by býti schopen; neudává-li příčiny trestu; trestá-li domnělé chyby právě tak jako jisté; když se nedá žáky nikdy obměkčiti a když jim neodpustí ani tehdy, když se jen nepatrně provinili, kdyby na příklad jednou napsali stránku špatně, jednou přišli později do školy, jednou nesledovali vyučování a kdy jejich chyby nejsou ani proti náboženství, ani proti mravům, jak tomu bývá u skutků a řečí proti čistotě, při klení, při rvačce, při neposlušnosti, při krádeži a lži, při neuctivosti v kostele a při modlitbách. Takové jednání odnímá dětem lásku k práci a smysl pro dobro, odpuzuje je a působí, že si stěžují na nespravedlivost.

Učitel musí býti přesvědčen:

1. že tresty napravují méně než způsob, jakým byly uděleny;

2. že tresty naplňující velkým strachem svou hrubostí a neúprosnou přísností otupují ducha, vysilují srdce, utlumují každé správné smýšlení a vnukají odpor ke škole a k vyučování;

3. že přílišná, nikdy nepolevující, neoblomnost brání užitečnosti trestu;

4. že moudrou mírností může získati ty, které by neobezřelou přísností jen podráždil;

5. že nikdy nevzbudí v dětech užitečného strachu před sebou, jestliže jim nevštlípí bázeň Boží, bázeň před Božími soudy a před jeho tresty; že když touto kázní pohrdají a když ta nečiní na ně žádného dojmu, veškera jeho autorita nepomůže, aby se před ním strachovaly.

Ostatně nesmíme zapomínati, že i když jest tichost plná blíženské lásky, musí býti nicméně pevná. Blíženská láska může sice na nějakou dobu poutati srdce žáků, nestačí však, když žáci, jak se často stává, ochabnou v horlivosti;

tu musí přispěti na pomoc pevnost, aby je udržovala v plnění povinnosti a přivedla je zpět, když od ní upustili.

„Synu,“ praví moudrý Sirach,¹⁾ „*v tichosti skutky své konej a více než pro lidskou slávu milován budeš,*“ k čemuž podotýká jeden vykladatel:²⁾ „Moudrý Sirach chce, abychom měli tichost a zároveň konali dokonale to, co konáme, aby naznačil, že tichost musí býti spojena s pevností.“

Tichost podle slov Písma svatého, která jsme uvedli, záleží tedy v přesné věrnosti, s níž zachováváme vše, co může vésti k vytknutému cíli, a proto vyžaduje od učitele síly, zmužilosti a vytrvalosti.

Vyžaduje síly, aby se postavil proti všemu, co se protiví dobrému pořádku, a aby překonal všechny obtíže a námahy ve škole. Jest nutná na příklad, když učitel vstoupí po prvé do třídy; neboť první starost žákova při této příležitosti jest, aby zkoumal a pozoroval nového učitele, aby objevil nějakou jeho slabost, má-li nějakou, a pak jí využítkoval; když vidí, že učitel zůstává tichý;

1) Eccli. 3, 19.

2) Sacy.

a klidný a staví proti jeho úskokům a pokusům tichou a rozumnou pevnost, poddá se a koná svou povinnost.

Vyžaduje zmužilosti, aby držel pevnou rukou vše, co může zjednati a zachovati pořádek a zabezpečiti pokrok žáků.

Vyžaduje vytrvalosti, aby zůstal pevně v dobrém smýšlení a překonal velkomyslně překážky, odpor a nesnáze, a to i při malé naději na úspěch.

Hlavní věcí, o kterou tu jde, jest správné užívání tichosti při chování žáků a proto jest nezbytně třeba dbáti okolností, do nichž mohou žáci přijíti, abychom spojovali moudře tichost s pevností. Tichost nebrání zajisté trestati chyby, které mají býti napraveny, avšak nedovoluje užívati neoblomné pevnosti, leda že by všechny prostředky tichosti a všechno napomínání, všechna moudrá vynalézavost, opětovné upozornění, písemné a jiné obvyklé, rozumným způsobem uložené, tresty byly užity a nic nemohlo napravit a přemoci vzpourující se mysl, tvrdošíjnou neposlušnost provázenou pohrdáním a vzpourou, zřejmou leností, zanedbáváním školní docház-

ky, značnou a navyklou nedbalost, nechť a odpor k učení, obojakost a přetvářku, lichocení, sklon k udavačství, k rozbroji a k pomluvě, ducha posměvačného a t. d. Učitel však budiž vždy pamětliv, že neúprosná přísnost odpuzuje a pobuřuje obyčejně žáky, rodiče a každého, aspoň není-li zřejmě nutná.

Tichost nedovoluje také užívati při trestání výhradně autority. Když jedná pouze autorita, může vinníka sice přinutiti, ale nenapraví ho. Jestliže pánovité vystoupení vštěpuje žákům jen vnučenou úctu, poslouchají, pokud je pozorujeme a jsme u nich, poněvadž jinak nemohou, mění se však, jakmile je pustíme s očí.

Abychom tedy náležitě spojili tichost s pevností, musíme se vystříhati přehmatů obou. Právě toto šťastné spojení zjednává učiteli autoritu, která jest duší vládnutí a která vštěpuje žákům úctu, to znamená nejsilnější pouto poslušnosti a poddanosti, takže obě, tichost i láska, musí míti nadvládu a pánovati.

Tato autorita jest jakási duševní převaha, která vštěpuje úctu a poddanost.

Ne stáří, ani vysoká postava a tón hlasu, ani výhrůžky zjednávají autoritu, ale stejný, pevný, umírněný charakter, jenž se umí vždy ovládati, jenž se řídí rozumem a nejedná nikdy z rozmaru a z prchlivosti. Autoritu zjednává spojení tichosti a pevnosti, lásky a strachu. Láska musí srdce dítek získati, aniž je změkčuje, a strach musí je zdržovati, aniž je odpuzuje.

Uvedeme hlavní prostředky k získání a zachování autority. Mnohé z těchto prostředků jsou uvedeny tu a tam v tomto spisku, pokládáme však za účelem uvést je zde všechny spolu. Jsou to:

1. neužívatí nikdy své učitelské moci nevhodně, bez příčiny, bez rozvahy ani ve věcech nepatrných;

2. naléhati na provedení toho, co jsme jednou právem nařídili;

3. býti pevní a nedovoľovati toho, co jsme právem zamítli, jestliže se okolnosti nezměnily;

4. nečiniti snadno výhrůžek a provést to, čím jsme pohrozili, když zavádají žáci k tomu příčinu, a nebýti nikdy nespravedliví;

5. vštěpovati žákům uctivou bázeň a udržovati ji;

6. zachovávat ve vedení dítek vždy dobře uspořádaný postup;

7. neměnit svého chování, takže žáci nabudou přesvědčení, že naleznou ve svém učiteli muže, který dovede dosíci plnění povinností a dobrého pořádku;

8. býti nestrannický ke všem a nemíti v žádném zvláštní záliby; neboť žák, jenž by se těšil výlučně zvláštní přízni, stal by se opovážlivým a drzým a ostatní, jimž by se jí nedostalo, stali by se žárlivými, vzdorovitými a nepoddajnými. To však nebrání nikterak dávatí majetko spokojenost, udělití pochvaly a odměny těm, kteří konají svou povinnost, a do-
svědčovati svou nespokojenost těm, kdož jí nekonají;

9. nebýti důvěrnými s žáky;

10. jednati vždy tak, že se nemusíme jeviti žákům nikdy v nepravu;

11. nejednati s nimi nikdy jako s otroky, ale chovati se k nim zároveň tak důstojně a zdrželivě, že se nikdy nemohou postaviti svému učiteli na roveň;

12. příkládati všemu, co jim praví-

me, jen takovou důležitost, jakou to skutečně má. Stali bychom se směšnými, kdybychom kladli na něco velikou váhu, co ji má jen v míře nepatrné, anebo jí vůbec nemá. Prozrazovalo by to také nedostatek správného úsudku, kdybychom kladli nepatrný nebo nekladli žádný důraz na věci podstatné, ať vzhledem k všeobecnému dobrému pořádku ve třídě nebo vzhledem k dobru žáků zvláště;

13. mluvit málo při rozkazu a zjednati si poslušnost;

14. nezneužívat své autority mnohými a příliš přísnými požadavky, jako na příklad, kdyby se žák nemohl anebo nechtěl naučiti zadanému učivu a my mu je zdvojnásobili nebo ztrojnásobili; dále pak, kdybychom zvětšovali trest v případě, že by se žák zdráhal jej přijmouti, to by ho mohlo přivést k zoufalství a k zlosti a učinilo by jej necitelným a dráždilo by ho to i ke vzpouře;

15. přizpůsobiti úkoly schopnostem a dovednostem žáků;

16. musíme-li jednati s povahami tvrdošíjnými a svéhlavými, nepovolujeme

jim a neupustíme nikdy od příslušné pevnosti, která je musí držeti na uzdě.

Dále třeba se pečlivě varovati chyb proti pevnosti. Proto se vystříháme předně slabosti. Učitel chybuje slabostí a stává se odpovědným za chyby, které má trestati, když jich netrestá, a trpí, když žáci činí, co chtějí, nezachovávají pořádku a vědí, že nebudou trestáni za své poklesky.

Za druhé varuje se zbabělé úslužnosti a změkčilé povolnosti. Učitel chybuje tímto způsobem, když neužívá daných mu prostředků k dobrému úspěchu ve svém úřadě; když mění své chování a upouští v nepravý čas od příslušné pevnosti; když pokládá za nepatrné a lhostejné to, co jest opravdovým a značným zlem; když ze zvláštních zřetelů, ať jsou jakékoli, trpí a dovoluje, co trpěno býti nemá; když z pohodlnosti nevěnuje nutné pozornosti dobré kázni ve třídě, ani prospěchu žáků, a když nekárá všech chyb, které jsou proti tomu; když trpí, že žáci si nevšímají toho, co nařídil, a zanedbávají, co doporučil; když nedbale mluví; když jedná způsobem netečným i lhostejným a

dává najevo, že mu málo záleží na plnění povinností; když se spokojuje planými výstrahami a nedbá jejich účinků.

Za třetí varuje se příliš důvěrného styku s žáky, neboť plodí pohrdání, nekázeň, nechť k práci a k píli, činí žáky svéhlavými, neposlušnými a vzpurnými; podporuje lenost a jiné neřesti, hubí pokrok a dává vznik a sílu zlým návykům. Tím se vydává učitel v nebezpečí zanedbati nutnou odhodlanost a pevnost; vydává se posměchu žáků a vyhovuje z bezkarakternosti a z trestuhodné bojácnosti nevhodným způsobem jejich přáním. Musí býti sice laskavý, avšak jeho laskavost nesmí se nikdy snížit až k důvěrnosti s nimi.

Za čtvrté vystříhá se také ostatních chyb proti pevnosti, jako jsou: nestálost, přílišná bázlivost, ostýchavé, nezkušené, strojené, zmatené a rozpačité vzezření, dále pak umíněnost, svéhlavost, domýšlivost a neúprosnost, která neustoupí ani rozumu, ani představeným, ani síle.....

Přejdeme nyní k tomu, co se týká trestů. Poznali jsme, že učitel zjednává blaho svých žáků láskyplnou tichostí a že je udržuje pevnou tichostí,

zbývá nám ukázati, jak předejde zlo a jak je napraví moudrou a opatrnou tichostí.

Především si zapovídá užívání tělesných trestů, které se kdysi udělovaly metlou a holí. Jest pravda, že Písmo svaté žádá od rodičů, aby nešetřili těmito tresty, je-li toho třeba k napravení jejich dítek; v křesťanských školách přinesly by však více nepříjemností než užitků, proto jsou z nich již odedávna odstraněny. Bratři užívají jiných prostředků k potrestání chyb svých žáků. Mají-li žáky povahy neotesané, neústupné, hrubé a nepoddajné, nemající citu pro pokárání a pro čest, musí ovšem čeliti klíčícím neřestem tělesnými tresty, které jsou způsobilé přivesti k plnění povinností ty, kdož nemohli býti napraveni mírnějšími prostředky, avšak nejlépe jest vzhledem k dítkám, které nemají užitku z obyčejných trestů, poslati je rodičům zpět a zachovávat při tom to, co předpisuje „Správa škol“ pro takový případ.

Ostatně lze užívati následujících prostředků, jak předejiti tresty a učiniti je méně častými a prospěšnými.

První prostředek:

1. Navyknouti dítky záhy k poslušnosti a užívati za tím účelem pevnosti a stejnosti v jednání, od nichž se ne-
uchylujeme, a když zavdají příčinu, ká-
rati je s autoritou, to znamená, ener-
gickým a pevným způsobem jednání a
mluvení, jenž jeví ráz učitele a předsta-
veného, jinak by se žáci postavili proti
učiteli nebo na roveň s ním, uchýlili by
se od poslušnosti a od pořádku a dě-
lali by podle své vůle.

2. Navyknouti si nikdy jednati z ná-
ruživosti, z rozmaru a z vrtochu. To by
byla jedna z největších chyb při vý-
chově, poněvadž neunikne nikdy pozor-
nosti žáků a jelikož činí neužitečnými
všechny dobré vlastnosti učitelovy a od-
nímá jeho napomenutím a výstrahám
téměř všechnu autoritu.

3. Vštípati dětem spíše výčitky svě-
domí a zahanbení nad jejich chybami
než strach před trestem, kterého zasl-
hují.

4. Třeba dělati rozdíl mezi poklesky,
které zasluhují býti potrestány a které
třeba odpustiti. Dále se nesmí ukládati

tentýž trest za provinění nedobrovolná a z nedopatření, jako za úmyslná a spáchaná ze zlomyslnosti.

5. Příkládati představu hanby a trestu mnohým věcem, které jsou jinak lhostejné, jako seděti nebo státi na označeném místě, které lze nazvati, chcete-li místem zahanbení, avšak nenechati provinilce dlouho na něm z obavy, že by byl obtěžován; seděti na posledním místě v lavici; státi vzadu; státi u stěny a neopíráti se; státi v lavici a držeti knihu v obou rukou při vyučování s pohružkou většího trestu; zanedbá-li vinník při tom něčeho, pohlížeti na něho chladně, nespokojeně, smutně po každé a tak dlouho, pokud činí špatně, co činiti má, anebo pokud toho vůbec nekoná.

6. Ukládati jen spravedlivé tresty a dávati přednost trestům mírnějším, mohou-li míti tytéž účinky; neužívat trestů, které by mohly býti na závalu vyučování, jako uhoditi žáka, kdy se toho nenadá, to by udržovalo dítky ve strachu, ve zmatku a v zděšení, když by viděly, že se k nim učitel blíží, a učinilo by je pozornějšími zabezpečiti se před ránou, kterou by jim mohl učitel

podle jejich mínění dáti znenadání, než na to, čemu je vyučuje.

7. Strach, který třeba vštípati dětem za poklesky, jichž se dopustily, a za budoucí provinění, nemá býti ani tak strachem před trestem jako spíše před zlem, za které zasluhují trestu a jehož se mají vystříhati.

8. Dávati přednost trestům, které zároveň prospívají vyučování. Ukládati tedy na příklad kromě uvedených již trestů za trest naučiti se a odříkati bez chyby nějaký článek z paměti; napsati něco krosopisně, cvičení pravopisné, početní příklady, což všechno musí vykonati doma. Takové tresty mají dvojí výhodu, zaměstnávají užitečně dítky mimo čas vyučování, navykají je vytrvalé práci, zdržují je od hry a zlých společností a pomáhají k jejich pokroku.

9. Nečiniti tentýž trest trestem každodenním a obyčejným, žáci by se ho pak nestrachovali a zahrávali by si s ním, ale střídati tresty.

10. Přihlížeti k vhodné chvíli a k správnému postupu, aby trest dosáhl většího užitku. Podle toho netrestati dítko hned v tom okamžiku, kdy chybovalo,

zvláště není-li v dobré míře z obavy, že se roztrpčí a dopustí nových poklesků, když je dráždíme do krajnosti. Nechat mu čas, aby uznalo své provinění, pocítilo svou vinu a zároveň spravedlnost a nutnost trestu, a tím přivést je do rozpoložení mysli míti z trestu užitek. Učitel pak nesmí nikdy trestati v hněvu, zvláště tehdy ne, když se poklesek, za který trestá, týká jeho samého, jako při nedostatku úcty, za drzost, za nadávku a za urážlivé slovo. I sebe menší rozčilení učitelovo dané majevo v obličeji a v hlasu žák hned postřehne a vycítí dobře, že to není horlivost pro povinnost, nýbrž prudkost náruživosti, která roznítla onen oheň, a jiného již není třeba k zmaření veškerého užitku trestu, poněvadž dítky, ať jsou sebe mladší, cítí, že jen rozum má právo je trestati.

Druhý prostředek předejít tresty a učiniti je méně častými jest poučovati, kárati a hroziti.

Musíme tedy začíti tím, že dítko náležitě poučíme o jeho povinnostech. Proviní-li se pak přece buď ze slabosti, nebo z neschopnosti, tu je omluvíme,

neboť nelze od něho žádati něco nemožného. Stane-li se to ze zapomenutí, z nepozornosti, avšak bez zlomyslnosti, napomeneme je. Proviní-li se však ze zlomyslnosti, napomeneme je důrazně; pokračuje-li, pokáráme je; poklesne-li znova, hrozíme mu, a nejeví-li i potom nápravy, tu je potrestáme. Jest tedy trest posledním prostředkem učitelovy autority, kterého užívá, aby podrobil provinilého žáka.

Napomenutí při obyčejných chybách musí býti častá, kdykoli totiž děti zavdají k tomu příčinu, avšak vždy slušná a udělená s laskavostí a tak, že jest zajištěno dobré jejich přijetí. Proto třeba se varovati zavdati příčinu k domněnce, že jsme proti nim zaujati, aby nepřipisovaly napomenutí učitelovu předsudku a tím neobhajovaly se z chyb, za něž jsou kárány. Nesmíme také zavdati příčiny, že se domnívají, jako bychom je napomínali z nějakého jen přirozeného zájmu, ze zvláštní náruživosti a konečně z nějaké jiné pohnutky než pro jejich vlastní dobro.

Pokárání nesmí býti příliš všeobecné; neboť jest velký rozdíl mezi pokáráním

a mezi napomenutím. Toto neprozrazuje ani tak autoritu učitelovu, jako spíše přátelskou laskavost, jest vždy provázeno vzezřením a hlasem tichosti, proč bývá raději přijato; z tohoto důvodu lze ho, jak bylo řečeno, často užívat. Poněvadž však pokárání dráždí vždy ješitnost a bývají často udílena s přísným vzezřením a hlasem, musíme si je vyhraditi pro poklesky značnější a proto jich tím méně užívat. Kromě toho musí býti udíleny bez trpkosti, bez pohrdání, bez nadsázky, bez hněvivých slov, bez zaujatosti a takovým způsobem, že žáci, jsou-li dobrého smýšlení, pocítují zahanbení a lítost nad svými poklesky a jsou podle daných jim důvodů s pevným předsevzetím nakloněni polepšiti se z nich. Dále třeba se též vystříhati dáti hned po pokárání žáku najevo tutéž spokojenost a tutéž náklonnost jako obyčejně; neboť by si zvykl na takové jednání a pokládal by je za bouřku krátkého trvání, kterou musí nechati jen přejíti. Úplné odpuštění třeba tedy odložit až na dobu, kdy opravdovým polepšením dosvědčil upřímnost své lítosti.

Hrozby, které stojí trestu ještě blíže

než pokárání, musí býti ještě řidší. Nesmí se jich užívatí než z příčin zcela oprávněných a nikdy bez předcházejícího zkoumání, zdali je budeme moci nebo musiti provésti, jinak musíme od nich upustiti; neboť nerozvážné hrozby jsou zbytečné a vinníci by se zatvrdili ve svých chybách, poněvadž by byli v jakési jistotě, že nebudou potrestáni.

Užíváme ještě třetího prostředku, abychom předešli tresty a učinili je méně častými. Předejdeme totiž poklesky žáků a snažíme se je zameziti. Toho dosáhneme tím, že užíváme všeho, co je může nabádati k plnění povinností a k vytrvání v jejich konání, jako spravedlivě a vhodně udělené pochvaly, ale tak, aby nezavdaly příčiny k marnivosti a k pohrdání jinými, jak bylo dříve podotknuto. Projevujeme spokojenost a radost těm, kteří plní dobře svou povinnost. Dáváme jim důkazy zvláštního zřetele a vážnosti, udělujeme jim lístky z pilnosti a vyznamenání, jakož i odměny, které nezáleží v malichernostech a zbytečnostech, ale v předmětech trvanlivých a vzdělávajících. Dosáhneme toho též, když podáváme o nich jejich

rodičům a těm, kdož se o ně zajímají, dobrou zprávu; když je necháváme postupovati, pokud jest možno, poukazujeme na výhodu, když jest někdo vyučen ve všem, co dodává člověku ceny, ať jest v kterémkoli stavu a t. d. Není pochybnosti, že takovéto jednání působí na mysl dítek lépe než hrozby a tresty.

Poměvadž má tento předmět velkou důležitost, připojujeme krátký výklad podmínek, které pán z La Salle uvádí, aby trest byl prospěšný tomu, jenž jej ukládá, jakož i tomu, jemuž se ho dostává.

Vlastností, které musí míti trest, jest deset. Sedm prvních jsou vlastnosti, které musí míti trest, aby byl prospěšný tomu, jenž jej ukládá, tři ostatní jsou vlastnosti, které musí míti trest, aby byl prospěšný tomu, jemuž se ho dostává.

O SEDMI VLASTNOSTECH, KTERÉ MUSÍ MÍTI TREST, ABY BYL PROSPĚŠNÝ TOMU, JENŽ JEJ UKLÁDÁ.

1. Musí býti *čistý*. Při trestání musíme míti zajisté, tak jako při všech svých skutcích vůbec, na zřeteli slávu Boží a plnění jeho svaté vůle; při trestu musí nám býti pohnutkou ještě napravení žáka, kterého trestáme, aby se k

tomu nepřimísily rozmar, odpor, antipatie, vrtoch, pomsta a hněv.

2. Musí býti *laskavý*. Dítka máme jen proto trestati, poněvadž je milujeme. Učitel má jednati jako lékař a nikoli jako nepřítel. „*Zdá se,*“ praví svatý Augustin,¹⁾ kterého uvádí vykladačel Písma svatého,²⁾ *jakoby lékař nemocného pronásledoval, ve skutečnosti však pronásleduje jen jeho nemoc. Léčí nemoc, poněvadž miluje nemocného a působí bolest tomu, koho miluje, aby jej zbavil nemoci, která mu působí bolesti.*“ Tak jedná i učitel vzhledem k dětem, když je trestá; jeho zdánlivá přísnost jest dobrodiním a bolesti, které jim působí, jsou lékem.

3. Musí býti *spravedlivý*. Každý trest předpokládá nutně poklesek, proto musíme trestati jen chyby skutečně spáchané. Proto těžký trest má býti uložen jen za těžké provinění, ať jest toto těžké již samo v sobě nebo v následcích, které má morálně v zápětí. Trest může býti někdy i menší, ale nikdy nesmí přesahovati mezí, poněvadž bychom jednali nejen proti spravedlnosti, nýbrž

1) *De emp. serm. I, 37.*

2) *Sacy c. III, 12. o Přisl. 12*

i proti rozumu; to by znamenalo ve skutečnosti jednati z předsudku a zavdati příčinu k domněnce, že trestáme rádi nebo z nějaké zlé pohnutky.

4. Musí býti *přiměřený*. Třeba přihlížeti k věku, k povaze, k letoře a k rozpoložení žáka, kterého hodláme trestati, ano, i k poměru jeho rodičů, aby byl trest přesně přiměřený poklesku, okolnostem a účelu, který musíme při tom míti.

5. Musí, býti *umírněný*, to znamená, že nemá býti příliš těžký ani unáhlený. Kdyby byl příliš těžký, mohl by roztrpčiti, pobouřiti a vyvolati nenávisť a skleslost na mysli. Kdyby byl unáhlený, mohl by býti nespravedlivý a nepřiměřený.

6. Musí býti *klidný*, to znamená, že má býti udělen bez vzrušení, bez netrpělivosti, bez rozčilení, bez mrzutosti a obyčejně i mlčky, neb aspoň, je-li toho nevyhnutelně třeba, tichým hlasem.

7. Musí býti *opatrný*. Této vlastnosti musíme věnovati zvláštní pozornost; neboť opatrnost žádá, abychom se před trestáním přesvědčili o rozpoložení mysli

vinníkovy a o svém vlastním rozpoložení myslí. Marně bychom trestali žáka roztrpčeného, rozčileného, mrzutého a naplněného nenávistí; musí býti, nabyli-li již rozumu, na trest připraven a učitel sám se musí naň připraviti příslušnou úvahou.

Opatrnost žádá, abychom posoudili poklesek a trest, který má býti uložen. Jako je rozdíl mezi proviněními, jichž se žák dopustil ze zlomyslnosti a ze vzdorovitosti, a mezi proviněními, kterých se dopustil z neopatrnosti a ze slabosti, tak musí býti i rozdíl v trestech, které ukládáme. Opatrnost žádá též, abychom nenavykli dítky příliš na tresty, mohly by se státi k nim necitelné, a tresty by pak neprospívaly. Opatrnost žádá dále, abychom zkoumali způsob trestu, čas, okolnosti, zkrátka vše, co může učiniti trest prospěšným; abychom uvážili povahu, věk a vše, co se týká dítek, které máme trestati, abychom se zařídili, kterak máme s nimi naložiti; neboť trest musí býti uložen tak dokonale, že místo, aby přivodil zlé následky, zjednal naopak hojný užitek pro vinníka. Z toho důvodu ne-

smíme trestati dítek bázlivých, poslušných a které se přiznají k své chybě, tak, jako dítky vzdorovité, svéhlavé, nečitelné, které zapírají své poklesky, protiví se a t. d. Proto také musíme uspořiti, pokud možno, dospělejším žákům hanbu trestu, jestliže jsou jejich chyby neznámy; musíme také zachovati v tajnosti tresty za poklesky proti mravopočestnosti, nejsou-li známy, anebo jsou známy jen několika žákům, abychom zachovali čest vinníků.

O TŘECH VLASTNOSTECH, JEŽ MUSÍ MÍTI TREST, ABY BYL PROSPĚŠNÝ TOMU, JEMUŽ SE UKLADÁ.

1. Musí býti *dobrovolný*, to znamená, že musí býti přijat bez odporu a s vděčností. Důvod, kterého třeba užiti, abychom přiměli toho, kterého trestáme, ku přijetí trestu, jest, že mu představíme velikost jeho provinění a nutnost je napravití jak k jeho vlastnímu prospěchu, tak i pro dobrý příklad, který musí dávatí svým spolužákům.

2. Musí býti *uctivý*, žák, jenž jest trestán, musí uznávati jednak, že učitel jest povinen jej trestati, když se do-

pustil nějaké chyby, jednak též svou vlastní povinnost podrobiti se trestu.

3. Musí býti *mlčelivý*, takže jej žák přijímá mlčky, bez křiku, bez stěžování a bez reptání, jinak by dával najevo, že jej nepřijímá ani dobrovolně, ani uctivě.

Podle toho, co bylo řečeno o trestech, lze usouditi, že moudrá i opatrná tichost učitelova nebrání nikterak účelu, kterého chce trestem dosíci, nýbrž naopak, že ho dosahuje s větším úspěchem. Proto budí učitel v dětech přesvědčení, že je vždy miluje a že je trestá jediné pro jejich dobro, z nutnosti a jen s politováním; že by to bylo k velké jejich škodě, kdyby jich nechal oddati se neřesti a nabýti zlých návyků, že se musí utvářeti již v mladistvém věku tak, jakými mají zůstat po celý svůj život; že pro jejich budoucí povolání ve světě a k plnění povinností není nic důležitějšího, než aby byly kárány a trestány, zavdají-li k tomu příčinu, a vzdělány ve všem, co mají věděti; že bolest, kterou pocítují v přítomné chvíli, přinese pro další jejich život hojný užitek a že budou v

pokročilejším věku velmi rády, že na-
byly vědomostí, jejichž cenu a výhodu
pak poznají, a které je učiní milými
a vítanými všem, s nimiž se budou
stýkati.

Lze též snadno poznati, že pravá ti-
chost dobrého učitele záleží v tom, aby
usiloval svou laskavostí, jíž jest naplněn,
jediné o polepšení a blaho těch, kte-
ré trestá, jakož i o to, aby se dodělal
dobrého úspěchu ve svém úřadě a při
své snaze, aby vše požadoval s obezře-
lostí a očekával trpělivě příhodnou chví-
li, kdy dojde svého cíle.

Konečně můžeme snadno dovoditi, s
jakou pečlivostí musí se učitel vystří-
hati jízlivosti a ironie. Tyto ani zdaleka
nejdou vhodnými prostředky k napra-
vení žáků, ale mohou naopak popuditi
jejich mysl proti učiteli a zmařiti čás-
tečně nebo i zcela účinky jeho horli-
vosti. Jest totiž jisto, že žák, jenž si uči-
tele neváží a k němu nelze, poněvadž
jeho urážlivé jednání zranilo a rozjitřilo
jeho srdce, přijímá jen s největší ne-
chutí nejen jeho tresty a napomenutí,
ale i jeho vyučování. Vždy si téměř při-
pomíná, že jeho učitel se dopustil ha-

nebnosti, neslušnosti a podlosti vysmívati se mu a zesměšňovati ho pro jeho tělesné, duševní a jiné vady, místo aby jej slušně napomenul, potrestal a pomohl mu získati přátelství jeho spolužáků.

Zde ještě některé chyby, jež jsou protivou tichosti: vznětlivost, prudké výbuchy ohnivé letory, zachmuřený, podivínský, mrzutý a umíněný rozmar, zá-
dumčivé, nevlídné vzezření, hrubé a pohrdavé jednání, zpupné a přísné tváření, rozhořčená, nevrlá a urážlivá slova, plná zloby, která neopominou žáci skoro nikdy oznámiti rodičům, aby je popudili proti učiteli a ospravedlnili svou vlastní nevoli proti němu a svůj odpor ke škole; prudké zmítání, bouřlivost, unáhlené, neobezřelé a hrubé, bez náležité příčiny rozmnožené tresty, přesahující meze spravedlnosti a blíženské lásky; vše, co snižuje a zošklivuje autoritu, která v tomto případě bývá považována za tyranskou a musí zavdati příčinu k vzpouře, k nenávisti a k zlořečení; konečně podrážděnost, která se projeví, dostane-li se nám nějakého pohrdání nebo nějaké urážky.

Jest však také hněv, jenž jest ctností, totiž hněv, jenž bývá vzbuzen jen velkou touhou zjednávatí dobré, odpírati zlému, udržovati dobrý pořádek a řád, jenž musí býti zachováván. Takový hněv jest nutný, musí však býti řízen rozumem a přiměřený přestupkům a zájmům, které máme míti o věci a vždy takový, že se ovládáme. Při takových příležitostech musíme projevovati tento hněv, abychom buď dali poznati, že máme důvod k požadování toho, co jest dobré, a že jsme rozhorleni pro zanedbávání, jež káráme, anebo abychom přivedli ty, kdož činí zlé, aby se sami odsoudili a napravili, musí se však vždy shodovati s tím, co praví královský prorok: **„Jste-li roztrpčeni, nehřešte.“**¹⁾

Hněv, jehož se musíme varovati a jenž jest hříšný, jest ten, jenž pochází z nezřízeného hnutí duševního, nabádá k pomstě a k přílišné nevoli proti tomu, co se nám protiví. Takový hněv kalí soudnost a zaslepuje rozum.

„Synu, v tichosti skutky své konej a více než pro lidskou slávu milován budeš.“
(Eccli. 3,19.)

1) Žalm 4, 5.

„Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem.“ (Mat. 11,29.)

„Blahoslavení tichého srdce, neboť oni zemi vládnouti budou.“ (Mat. 5, 4.)

IX.

HORLIVOST.

Horlivost jest ctnost, která nás nabádá zjednávat slávu Boží s velkou zálibou.

Horlivý učitel učí své žáky napřed svými dobrými příklady. Jest to první vyučování, kterého jim poskytuje, aby následoval Ježíše Krista, jenž začal konati, nežli vyučoval. Chce zajisté dojíti cíle, který si vytyčil; kráčel by však k němu dlouhou cestou, kdyby se spokojil jen poučováním, nejkratší cesta jest cesta příkladu. Dítky se učí více očima než ušima. Svatý Bernard praví:¹⁾ *„Nejdůležitější a nejzpůsobilejší řeč jest příklad dobrých skutků. Nic nepřesvědčí lépe o tom, co pravíme, než příklad, jenž ukazuje snadnost provedení rad, kte-*

1) O životě svatého Benedikta, řeč II.

re dáváme.“ Učitel jest jako lampa postavená na svícnu, která svým světlem osvětluje, která má však svým teplem zahřívati. Proto zjednává učitel slávu Boží s velkou zálibou, když pracuje působivě o své vlastní posvěcování.

Dále učí důkladným vyučováním, to jest druhý velmi důležitý způsob jeho horlivosti, jímž vyučuje své žáky; neboť je učí tomu, čeho neznají a co musí věděti, aby Boha poznávali, milovali a jemu sloužili. Tento úkol jest zajisté velmi čestný, avšak, jak bylo řečeno, jak mnoho starostí, námah, práce a omrzelosti musí učitel snášeti, aby jej dobře plnil! Proto zjednává slávu Boží s velkou zálibou, když pracuje velkomyslně a bez všelikého časného zájmu na spáse bližního, nabádaje ho k dobrému.

Konečně učí moudrými a umírněnými tresty, to jest třetí a velmi důležitý způsob jeho horlivosti. Jak mnoho musí zajisté kárati na dětech! Jest v nich špatný kvas, hříšné semeno, které musí vyhubiti, což se mu podaří jen potud, když je stále napomíná, dává jim ve vhodné chvíli náležitou výstrahu a přikročí i k trestu, je-li toho třeba, avšak

vždy s laskavostí a s tichostí. Proto zjednává slávu Boží s velkým zalíbením, když pracuje na spáse bližního, užívaje neúnavné píce, vytrvalé péče a pevné zmužilosti, aby jej naučil varovati se zlého.

Horlivost učitelova jest tedy výtečnou ctností, a to proto, poněvadž ten, jak dí svatý Chrysostom, kdo trýzní své tělo přísnostmi, má menší zásluhu než ten, kdo získává duše Bohu; ano, dodává svatý Řehoř, není milejší oběti Bohu než horlivost.¹⁾

Vlastností této ctnosti jest veliká činnost, ano, tato jest jejím zvláštním odlišným znakem. S jakou ochotou a s jakou přesností plní zajisté učitel na příklad povinnosti svého stavu, je-li naplněn pravou horlivostí!

1. Plní své řeholní povinnosti. Poněvadž první jeho péčí ze všech jest mu vlastní zdokonalování, snaha, aby se udržel ve zbožnosti, zachoval si ducha svého povolání a neupadl do rozptýlenosti ducha a do vyprahlosti srdce, jež bývají obyčejnými následky světských studií, proto si velmi váží svatých cvi-

1) *Kniha I. o Ezechielovi, hom. 12.*

čení, předepsaných řeholními pravidly, zvláště každodenního rozjímání, duchovních čtení, zpytování svědomí, častého a vroucího přijímání svatých svátostí, ročních exercií a t. d. Nezanedbává žádného předpisu řeholních pravidel, která má zachovávat. Přichází k duchovním a k jiným společným cvičením raději vždy dříve než pozdě, ať jsou více nebo méně důležitá, snadná nebo obtížná, jemu stačí, že mu je poslušnost nařizuje nebo radí, vždy jest zcela ochoten; spěchá, kam jej řeholní pravidla volají, působí mu to radost a zůstává při tom tak dlouho, jak dlouho zůstatí má.

2. Plní své vychovatelské povinnosti u dítek. Výchova mládeže vyžaduje od těch, kdož jsou jí pověřeni, vytrvalé péče, obtížné práce a přihlížení k nejnudnějším podrobnostem. Kterak může snášeti učitel břímě úřadu, před nímž se strachuje i největší zmužilost, není-li naplněn velkou horlivostí pro spásu dítek! Zakouší tedy něco z něžnosti a ze znepokojení svatého Pavla, jenž snášel vůči Galatům *porodní bolesti, až by se Kristus utvářil v nich.*¹⁾ Proto jest

1) Galat. 4, 19.

vším jeho uspokojením, veškerou jeho radostí vyučovati neúnavně bez rozdílu, bez zřetele na někoho všechny dítky, ať jsou nevědomé, nezapné, zbavené darů přirozenosti, bohaté nebo chudé, nadané nebo nenadané, katolické nebo protestantské a t. d.

Poněvadž si vroucně přeje spasení svých žáků, pracuje o to, pokud mu možno, svými dobrými skutky, svými modlitbami a svatými přijímáními. Zkrátka pečuje zvláště o to, spasiti je všechny bez výjimky, jsa přesvědčen, že není žádné duše, která nestála krev Ježíše Krista, a učí je, co musí činiti, aby měli užitek z tohoto tak podivuhodného vykoupení.

Opravdová horlivost není však pouze činná, ona musí býti i osvětlená a opatrná. Učitel opravdově horlivý pro vyučování svých žáků jest všem vším podle příkladu apoštolova,¹⁾ maličký s maličkými, to znamená, že se řídí jejich chápavostí, přizpůsobuje se, jak bylo řečeno, jejich slabosti, jejich málo rozvinutému rozumu, mluví však vznešenější řečí k těm, kdož jsou schopni

1) Kor. 9, 20.

jemu rozuměti a to proto, aby vyučoval všechny s větším užitkem. Neomezuje se také pouze na dobře připravené a správně i metodicky přednesené vyučování, ale vyvíjí obratně příležitosti, které se vždy naskytují, aby přednesl nahodile nějakou mravní zásadu, jež z patra přednesu bývá lépe přijata a činí obyčejně větší dojem, než umělkovaně připravené vyučování, jemuž žáci zavírají mnohdy srdce.

Horlivost musí býti konečně laskavá a zmužilá. Proto jedná učitel s půvabností a s pevností. S půvabností, poněvadž je tichý, něžný, soucitný, pokorný, zkrátka podle ducha Ježíše Krista. S pevností, poněvadž jest velkomyslný a nedá se zastrašiti nahodilými námahami a obtížemi.

Učitel chybuje proti horlivosti:

1. Když jest lhostejný a nečiní vše, co může, aby šířil království Boží všemi prostředky, o nichž byla řeč, a zvláště, nedává-li dobrých příkladů. Poněvadž děti od přirozenosti napodobují, co vidí konati od svých vychovatelů a na neštěstí spíše zlé než dobré, podrží

mnohem spíše příklad jediné chyby než příklad mnohých ctností.

2. Nemá-li opravdové touhy pracovati na spáse svých žáků a zanedbává-li zjednávati jim k tomu prostředky, jak ho k tomu úřad zavazuje.

3. Když nevyvíjí žádné činnosti pro dobré vyučování a nesnaží se o své vlastní zdokonalování.

Jest také falešná horlivost, kterou lze poznati podle následujících znaků:

1. když jest jejím zdrojem nějaká náruživost;

2. je-li její pohnutkou utrpěná nepřijemnost, pohana, záští a nevole;

3. je-li účinkem rozmaru, náklonnosti, odporu a ješitnosti;

4. když si přeje vyučovati raději v určité třídě nežli v jiné a zůstávati raději v městě, kde lze lépe hověti marivosti, lenosti a pohodlnosti;

5. dává-li přednost některým žákům před jinými, poněvadž se přirozenosti více líbí;

6. když se snaží uvésti ve známost své dobré úspěchy a námahu, kterou si dává, aby žáci prospívali;

7. vyhledává-li pochvalu a vychvalování;

8. mrzí-li se, když se jiní dodělají lepšího úspěchu než on;

9. když napomíná a kárá urážlivými slovy, s prudkostí, s trpkostí, s hněvem a bez obezřelosti, neuvažujíc, že neopatrná horlivost natropí mnohdy více zla, než vykoná obezřelá horlivost dobra

10. je-li neklidná, jízlivá, rozhořčená a bouřlivá;

11. když se dá svést k stěžování, zármutku, k malomyslnosti a k zlomyslným výkladům;

12. když hledá více časná dobra než slávu Boží a duchovní prospěch bližního;

13. je-li bez shovívavosti, bez slitování, bez trpělivosti, bez pokory a lásky;

14. když se při důležitých příležitostech neradí s těmi, kdož jsou ustanoveni ji řídit a vésti.

„Já pak milerád vše vynaložím, ano, sám sebe vydám za duše vaše.“

(II. Kor. 12, 15.)

„Běda mně, nebudu-li kázati.“

(I. Kor. 19, 16.)

„Horlivost vaše budiž oživena láskou, osvicena vědou, upevněna vytrvalostí; budiž vroucí, obezřelá, nepřemožitelná, nebudiž vlažná, ani neskromná a bázlivá.“

(Sv. Bernard, serm. 20 o Velepísni.)

X.

BDĚLOST.

Bdělost jest ctnost, která nás činí způsobilými plniti pozorně a přesně naše povinnosti.

Učitel musí míti tuto ctnost jak pro sebe, tak i pro své žáky.

Musí bdíti sám nad sebou, to znamená nad myšlenkami svého ducha, nad hnutími svého srdce, nad užíváním svých smyslů, nad celou svou osobou, aby nečinil nic, než aby plnil hodným způsobem své povinnosti. Poklesky, jichž by se dopustil z nedostatku bdělosti při některém z těchto zřetelů, poškodily by zřejmě výchovu dítek, a mohly by jim vštípiti pohrdání jím a odpor proti němu!

Učitel musí býti bdělý nad svými žáky, neboť jest jejich strážcem. Kdyby jeho nepřítomnost nebo nepozornost, což jest skoro totéž, poskytla příležitosti nepříteli lidí, jenž stále je obchází, aby je oloupil o drahocenný poklad jejich nevinnosti, co odpoví Ježíši Kristu, jenž bude žádati počet z jejich duší a jenž mu bude vytýkati, že byl méně bdělý, aby jich chránil, než byl ďábel, aby je zahubil?

Z toho následuje:

1. že dobrý učitel neopustí své třídy pod záminkou, že jeho kolega, jenž vyučuje v sousední třídě, udrží pořádek v obou třídách. Vzdálí-li se, jest to jen z nevyhnutelné nutnosti a vždy na dobu pokud možno nejkratší. Vždyť již pouhá jeho přítomnost přispívá zajisté k tomu, aby děti byly pozornější, povtažíc a udržujíc jejich obrazotvornost a chrání jich od mnohých roztržitostí a nedbalostí, jež jsou zdrojem mnohých poklesků, jichž se dopouštějí a jež zavádají pak příčinu ke káráni a k trestům, jimž mohl učitel zabrániti, kdyby se nebyl vzdálil.

2. Když jest ve třídě, pozoruje a vi-

řídí vše, nic neunikne jeho zrakům. Tím udržuje žáky v pořádku a v pozornosti; působí, aby přicházeli do školy přesně v předepsanou hodinu; nechává je vypracovati celý úkol, který jim zadal; žádá od nich, aby byli čisti a chovali též v čistotě knihy, papíry a sešity, jichž užívají. Lze tedy říci, že tato bdělost se vztahuje na vše, že vše řídí, udržuje a oživuje: zbožnost, čtení, modlitby, katechismus, odpovědi při mši svaté a způsob byti jí přítomen, psaní, pravopis, počty, zkrátka není nic, čemu by se nevěnovala.

3. Učitel bdí nad chováním svých žáků všude, kde jest s nimi, jedná však opatrně, by zamezil, aby pozorovali, že je pozoruje. Dále musí býti ustavičně pozorný, aby věděl o všem, co se děje netoliko ve třídě, ale též na ulicích, jak před vyučováním, tak i po něm, a nemůže-li sám všude dohlédnouti, užívá dovedně dozorců, které si vyvolí z žáků; ještě s větším prospěchem užívá svých kolegů, s nimiž udržuje chvályhodnou shodu, vzbuzovanou láskou k dobrému spravování škol a řídí se radou, kterou dal svatý apoštol Říma-

nům, říká: „*Přijímejte se vespolek, jakož i Kristus přijal vás ke slávě Boží.*“¹⁾

4. Zvláště pak v kostele soustředí se pozornost a péče učitelova na žáky, aby je udržoval v pořádku, v slušnosti a v úctě, jakých vyžaduje svatost onoho místa. Proto se pečlivě varuje nechati tékati své zraky nebo upíratí je na něco jiného; vystříhá se zvědavosti, roztržitosti a zapovídá si naprosto vše, co by mohlo rozptylovati jeho bdělost nad dítkami, nesleduje ani příliš upřeně svými zraky obřady božského kultu, kdyby měla býti tím zeslabena jeho pozornost nad žáky; jsa přesvědčen, že kdyby se zapomněl po této stránce, brzy by to postřehli a osmělili by se mnohé neslušné činiti, neboť by předpokládali, že nejsou pozorováni, pohoršovali by se též na něm, následovali by jeho špatných příkladů a myslili by, že nebudou za to trestáni.

5. Bdělost učitelova se vztahuje konečně i na budoucnost. Zkušenost nabytá v minulosti vnuká mu opatření proti událostem, které se mohou státí a

1) Řím. 15, 7.

které mu dává předvídati jeho úsudek. Jeho pozornost nabádá jej odstraniti vše, co by mohlo žáky pohoršiti. Snaží se zabrániti jejich chybám jakož i trestům, které by měly v zápětí, takže, možno-li, nenechává jim ani prostředků ani příležitostí ke hříchu. Jest zajisté lépe zlu zabrániti než trestati je, když bylo spácháno, a to právě působí stálá přítomnost učitelova a jeho bdělé oko; neboť obyčejně, nežli se žáci dopustí nějakého poklesku, poohlízejí se napřed, zdali by nebyli přistiženi a pozorováni učitelem, jehož očí se mnohdy více bojí nežli trestů.

Přesto však nesmí býti bdělost neklidná, nedůvěřivá, žákům na obtíž a provázena neodůvodněným podezřením, tu by mohla odpírati spravedlnosti a lásce; mohla by též pobouřiti žáky, kdyby to vypožorovali, a státi se učiteli trapnou a tísnivou. Tato pozornost musí býti tedy klidná, bez rozčilení, beze zmatku, bez nátlaku a bez strojenosti, pak se stává též dokonalejší. Ačkoli nesmíme nic zanedbati, čeho vyžaduje přesný dozor, nesmíme přece ostražitosti přepínati, neboť chceme-li za-

chovati dobré mravy dítek, nesmíme to činiti tak, že se stanou pokrytci.

Učitel se vystřihá následujících chyb, protivících se bdělosti. Varuje se věnovati pozornost něčemu jinému než tomu, čím se má zabývati v příslušné chvíli, dále zbabělosti, ospalosti, zbytečných rozmluv s žáky, s lidmi z venku a s ostatními učiteli, roztržitosti, nechuti ke třídě, nepozornosti, netečnosti, jakési otupělosti, která by mu mohla odníti všechnu činnost, domýšlivosti, opovážlivosti, jakož i těžkopádnosti, loudavosti a lenosti.

Kromě těchto chyb musí se učitel varovati též velkého neklidu, náhlého a prudkého pohybování trupem, hlavou, očima a pažemi, nedbalosti v pozorování všeho, co činí žáci, jak plní své povinnosti, nepřesnosti v pečlivém a ustavičném udržování všeho, co může zjednati pořádek a pilnost.

„Mějte pozor na sebe i na všecko stáde.“ (Skut. ap. 20, 28.)

„Ty však buď strizliv ve všem, konej dilo hlasatele evangelia, naplň službu svou.“ (II. Tim. 4, 5.)

„Velký poklad máme svěřen naší péči“

a naši bdělosti, jsou to dítky. Mějme o ně všechnu možnou péči a bud'me na stráži, aby lstivý nepřítel, jenž usiluje o naše duše, nám jich neuchvátil a neučinil z nich svou nešťastnou kořist,“ (Sv. Jan Chrysostom o I. epištole k Tim.)

XI.

ZBOŽNOST.

Zbožnost jest ctnost, která nás nabádá plniti důstojně naše povinnosti k Bohu.

Plníme je důstojně, konáme-li je uctivě a horlivě; neboť nekonečná velebnost Boží a jeho nesmírná dobrotivost vyžadují, abychom mu vzdávali nejuctivější poctu a projevovali největší ochotu sloužiti mu, jak toho žádá.

Učitel má míti zbožnost ve velké míře, to znamená, že jeho zbožnost musí býti vnitřní a upřímná, jinak by byl jen pokrytcem. Musí býti zjevná a vzorná, poněvadž musí dávat zevnitř najevo city, jimiž jest proniknuto jeho srdce.

Co jest vlastně křesťanský učitel, je-li muž jest svěřena výchova mládeže? Je

to muž, do jehož rukou svěřil Ježíš Kristus dítky, které vykoupil svou krví, za něž položil svůj život, v nichž přebývá jako ve svém domě a chrámě, které pokládá za své údy, za své bratry a za své spoludědice, kteří mají s ním kralovati a oslavovati skrze něho Boha po celou věčnost. A proč mu je svěřil? Snad proto, aby z nich udělal dobré písaře, velké počtáře, dovedné matematiky a učence? Kdo by se osmělil to říci, ano i mysliti? Svěřil mu je, aby v nich uchoval vzácný a neocenitelný klenot nevinnosti, kterou jim udělil při křtu svatém, a aby z nich udělal dobré křesťany. To jest tedy cíl a účel výchovy dítek, všechno ostatní jest jen prostředkem k tomu.

Z toho následuje, že učitel musí vynaložiti velkou péči, aby je vzdělal v náboženství. Proto se vynasnaží, jak již bylo řečeno na jiném místě, aby je poučoval o tajemstvích víry, zvláště pak o základních pravdách, které výslovně věřiti jest nutno a potřebno, o apoštolském Vyznání víry, o pravdách vztahujících se na praktický život, jako o přikázáních Božích a církevních, o přípra-

vě, která se žádá k hodnému přijetí svatých svátostí a t. d.

Neopomine mluviti k nim též o křestním slibu, o odřeknutích, která učinily, přijímající tuto svátost, o uctivosti, kterou mají k ní míti, o milostech, které při ní obdržely, a o tom, že jsou povinny, aby si je uchovaly.

Poučí je o povinnosti týkající se obcování službám Božím, býti přítomnu mši svaté v neděli a ve svátek, o vzácných užitečích, které mohou míti, jsou-li jí přítomny každého dne, o způsobu, jak se mají chovati při tomto důležitém výkonu a v kostele jak vnitřně tak i zevnitřně. Poučí je o nutnosti modlitby, jak a kdy třeba plniti tuto podstatnou povinnost, jako ráno, večer a v nesčetných jiných okolnostech v životě. Žádá od nich, aby znaly obyčejné modlitby, jichž užíváme, a aby je pronášely náležitě a zřetelně, když se modlí.

Učí je, jak mohou učiniti své skutky záslužnými, obětující je Bohu a prosíce ho o jeho přispění, aby je dobře vykonaly; kterak mohou využítovati svých utrpení a strastí, kterak se oddati do vůle Boží v nemocech a při

jiných nepříjemných událostech v tomto životě, jak plniti stavovské povinnosti, kterak se vystříhati příležitosti ke hříchu, nedávati nikomu pohoršení a t. d.

Naučí je dobře znáti křesťanské a mravní ctnosti: víru, naději, lásku, spravedlnost, dobrotivost, upřímnost srdce, moudrost, opatrnost, sílu, střídmost, slušnost ve všech řečech i v celém jejich chování, úctu i poddanost, kterou mají míti k duchovním a světským vrchnostem, dále je poučuje o nesmrtelnosti duše, o posledních věcech člověka, o milosti, o hříchu a t. d.

Vštěpuje jim neotliko důkladnou zbožnost k Bohu a k Pánu našemu Ježíši Kristu, ale též zvláštní zbožnost k nejsvětější Panně Marii, k svatému Josefu, k jejich svatému patronu, k andělu strážnému; poučuje je o pohnutkách k těmto pobožnostem a odměňuje ty, kdož je zvláště pěstují. Při vhodných příležitostech připojí též poučné příklady ze života svatých a s'ovutných osob. Dobré příklady působí již samy sebou větším dojmem na dětského ducha, než dlouhé a sebe více odůvodněné řeči.

Konečně jim bude neustále vštěpovati

povinnost, jíž jsou zavázány dávati přednost jejich spasení přede vším jiným; všemi těmito poučeními pak utvářeti v nich vlastnosti, které činí dobrého křesťana, dobrého občana, dobrého hospodáře, dobrého úředníka, vojína, obchodníka, dělníka a t. d. podle stavu, kterémuž jest každý povolán Prozřetelností Boží.

Nezapomeňme však zde poznamenati, že k dobrému vyučování dítek náboženství musíme především vyučování, jak již bylo řečeno, různě střídati a je zjednodušiti podle potřeby dítek; že nestačí je nechati učiti se každodenně katechismu a opakovati jej, ale že jim musíme vysvětlovati v něm obsažené učení jasnými a pochopitelnými výklady. Zachová-li učitel tento postup a podporuje-li jej příkladem všech ctností, pak přinese nezbytně největší užitek.

Konečně netřeba ani připomenouti, že všechna cvičení pobožnosti se musí konati s úctou, se skromností a s vnitřní i zevnější sebraností. Nesmí se tedy nic dovoliti ani trpěti, co by mohlo odváděti nutnou při nich pozornost. Musí se též toho dbáti, aby dítky měly v

kostele modlicí knihu a z ní se vždy modlily.

To jsou hlavní věci, o nichž musí učitel poučovati dítky, leč opakujeme ještě jednou, mohl by učitel dítky takto vychovávat a vzdělávat je dokonale k životu křesťanskému, kdyby neměl sám v plné míře všeho, čemu je má učit? Proto jsme vším právem řekli, že učitel má míti zbožnost v plné míře. Aby však byla jeho zbožnost důkladná, neopomine vzíti si za vzor Ježíše Krista a mravouku božského Spasitele za základ a pravidlo svého chování. Proto pohrdá statky pozemskými, které pominou, lidskými pochvalami, jež jsou nicotné a světskými rozkošemi, jež jsou nebezpečné a klamné.

Učitel chybuje proti zbožnosti, když mluví o Bohu ledabyly, bez chuti, není proniknut náboženskými pravdami, když se modlí a nechává se modliti dítky kvapně, bez pomlky, příliš hlasitě, neskromně, nepozorně, když zanedbává některé zbožné zvyky anebo je koná bez pozornosti a bez vroucnosti, jako na příklad užívati svěcené vody, dělati znamení kříže, sepnouti ruce, ukloniti se,

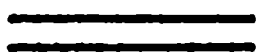
kleknouti v příslušné chvíli a na pát-
řičném místě, zvláště kdyby toho ne-
činil ze studu.

*„Cvič se ke zbožnosti... Zbožnost uži-
tečná jest ke všemu, majíc zaslíbení života
nynějšího i budoucího.“*

(I. Tim. 4, 7 a 8.)

*„Vynasnaž se pilně, aby ses představil
Bohu osvědčen jako pracovník, který ne-
musí se stydět za svou práci.“*

(II. Tim. 2, 15.)

XII.

VELKOMYSLNOST,

Velkomyslnost jest ctnost, která nás
učí obětovati dobrovolně své osobní záj-
my zájmům bližního podle příkladu sva-
tého Pavla, jenž pravil: *„Nehledám pro-
spěchu svého, nýbrž mnohých, aby byli
spaseni“* ¹⁾

Z tohoto výměru lze poznati, že vel-
komyslnost není ctností všední a oby-
čejnou, nýbrž velmi vznešenou; vždyť
obět, k níž nás nabádá, jest dobrovolná
a předmět této oběti znamenitý.

1) I. Kor. 10, 33.

Tato obět přináší se dobrovolně. Velkomyslný není, kdo dává jiným jen, co jim dávati jest povinen a co jim jinak náleží. Předmět velkomyslnosti jest značný. Všeobecně jsme velkomyslní jen tehdy, když se zřekneme svých práv ve prospěch jiného a když mu poskytneme více, než smí požadovati. Proto můžeme považovati velkomyslnost za nejvznešenější ze všech citů, za hybnou sílu všech krásných činů a snad i za zárodek všech ctností.

Obrátme to, co bylo řečeno, na dobrého učitele; lze z toho snadno posouditi, že mu velkomyslnost přísluší a že mu i náleží způsobem velmi vznešeným.

Přináší obět úplně dobrovolnou a obět velkou, poněvadž se věnuje nezbytné práci pro bližního, totiž vyučování dítek, zvláště dítek chudých. Jaká to vznešenost smýšlení! Aby mohl lépe vyučovati, zasvěcuje se Bohu v stavu, v němž se zříká všech pozemských statků slibem chudoby, i zcela dovolených radostí slibem čistoty a své vlastní vůle, to znamená, i své vlastní osoby, kterou obětuje jako obět zápalnou, slibem po-

slušnosti. Není to podivuhodné a hrdinné smýšlení?

Ačkoli zjednává bližnímu nekonečně důležité výhody, jest dalek míti z toho nějaký časný zisk a počítá za svou čest nejdokonalejší nezištnost. Jak krásná, jest činnost, jejíž hybnou silou jest velkomyslnost!

Věnuje se nikoli přechodně, ale navždy, velmi výtečnému, velmi namáhavému a v sobě odpornému úřadu, jenž nejen že se lidem nejeví vznešený, nýbrž naopak opovržený a nízký. Nicméně pokládá jej za jediný předmět své práce, své ustavičné píce, svých starostí a studií. Při tom jest jeho cílem, aby jeho žáci měli z toho veškeren užitek, takže jim může říci s apoštolem: **„já pak sám milerád vše vynaložím, ano sám sebe vydám za duše vaše.“**¹⁾ Jak mnohých ctností jest v něm tedy velkomyslnost zárodkem!

Vyložíme dále, co se týká velkomyslnosti. Praví se o ní, že jest tak vznešeným smýšlením jako velkodušnost, tak užitečná, jako dobročinnost a tak laskavá, jako lidskost. Nemá však velko-

1) II. Kor. 12, 15

myslnost dobrého učitele těchto tří znaků?

Jest tak vznešená jako velkodušnost. Nedbá urážek, za něž se mstí jen dobrodíním, ani odporu, mrzutosti, nudy, starosti, úsilovné práce, zkrátka ničeho, což jest obtížného a trapného při dobré výchově dítek.

Jest užitečná jako dobročinnost. Prokazuje velké služby dítkám jak pro duši, tak i pro tělo a proto jim věnuje ustavičně svou péči; vzdělává je ke křesťanským a společenským ctnostem; učí je velmi důležitým věcem, z nichž mohou míti v pozdějším životě hojný užitek.

Jest laskavá jako lidskost. Učitel se snaží učiniti dítky šťastnými jak svými naučeními a zásadami, tak i svými dobrými příklady. Poskytuje jim vši pomoci, již jest schopen, má soucit s jejich slabostí; zabezpečuje je předem před zlými návyky, vede je, aby si navykly jen dobrému, napravuje jejich vadné náklonnosti, jako vzdor, hrdost, pýchu, přeceňování sebe, lenost a neposlušnost; navyká je zmírniti svůj utrpení pravými útechami, které lze na-

lézti jen v náboženství a o nichž je horlivě poučuje; snáší jejich chyby, kárá je, jen když toho zasluhují; vstěpuje jim prostředky k uchránění se zkaženosti světa; to vše činí z nejoddanější lásky, aby z nich vychoval muže křesťanské a občany užitečné lidské společnosti.

Dodejme, že velkomyslnost chová v sobě též smýšlení štědrosti, avšak štědrosti moudré a rozumné, jakouž má býti velkomyslnost dobrého učitele. Musí zajiště dávat žákům odměny, aby povzbudil jejich ušlechtilou řevnivost, nabádal je konati dobré a varovati se zlého, musí však udělovati tyto odměny jen podle zásluhy, se soudností, bez přihlížení k někomu a zřídka. Kdyby zevšedněly, staly by se lhostejnými, a i kdyby byly dosti cenné, žáci by si jich brzy nevážili.

Aby nábyl učitel ctnosti velkomyslnosti, musí si vážiti svého úřadu, plniti jej s láskou, ničeho při něm nezanedbávati, prokazovati rád bližnímu služby, činiti mu vše možné dobré, rozmnožovati svá naučení a udíleti je s chvályhodným plýtváním jak při vyučování.

vůbec, tak i při zvláštních poučeních, k nimž má mnohdy příležitost, konaje to vždy bezplatně a ne z jiných pohnutí než k prospěchu bližního a ke slávě Boží.

Provinil by se proti této ctnosti, kdyby si dovolil šetřiti se přespříliš pod záminkou, že se mu zdá vyučování unavující, a že mu poškozuje zdraví, a kdyby hledal při studiu předmětů, jimž je má učiti, více svůj prospěch než prospěch žáků.

Chyboval by též, kdyby odměny, které obdržel pro žáky, podržel pro sebe, anebo rozdal někomu jinému než jim. V tomto případě prohřešil by se i proti chudobě, která mu podobné jednání zapovídá.

Konečně by se provinil, kdyby přijímal od žáků dary a podržel si něco, co jim náleží; kdyby se snažil zjednati si chválu, pochvalu a pochlebování, zkrátka, kdyby toužil po jiných výhodách než po oněch, kterých si má přát každý učitel křesťanských škol, totiž užitek bližního, vlastní posvěcování a slávu Boží.

„Nehledám prospěchu svého, nýbrž mnohých, aby byli spaseni.“ (I. Kor. 10, 33.)

„Já pak sám milerád vše vynaložím, ano, sám sebe vydám za duše vaše.“

(II. Kor. 12, 15.)

ZÁVĚR.

To jest tedy, milovaní Bratří, výklad ctností dobrého učitele. Pozorujete, že jest podán úplně podle toho, čemu jsme se naučili od pana z La Salle, a že jest jen rozvitím všeobecného plánu, který sledoval, aby dobře vychovával dítky. A s jakým podivuhodným úspěchem jej provedl! Tento plán chová skutečně v sobě čtyři hlavní prostředky, jichž užívají nejdovednější učitelé, aby se dodělali dobrého úspěchu při výchově dítek, totiž aby si jich dítky vážily, je milovaly, je ctily a měly před nimi bázeň. Jest zřejmo, že dvanáctero ctností dobrého učitele zahrnuje všechny tyto prostředky a že není ani jediné z nich, která by neměla jeden nebo několik z nich. Jak velice tedy usnadní učiteli dosažení jeho cíle, když je má

všechny spojeny, a více ještě, když je má ve větší míře.

A není příčinou, že jste se řídili tím, čemu vás učil pan z La Salle, že jste tak šťastně pokračovali v jeho díle? Krácejte tedy dále v jeho šlépějích, jsouce jisti, **„že ten, jenž započal ve vás dílo dobré, dokoná je až do dne Krista Ježíše.“**¹⁾ Kdyby někteří z vás nedosáhli ještě dokonalosti ctností dobrého učitele, tedy doufáme, že v budoucnosti se vynasnaží s novou horlivostí nabýti jí v takové míře, v jaké ji mají míti, a vystříhati se s větší pečlivostí než dříve chyb proti těmto ctnostem. Tot pravý prostředek přiváděti institut k většímu a k většímu rozkvětu, nebo lépe, zjednávatí ještě více slávu Boží a učiniti výchovu dítek nám svěřených užitečnější.

Co bylo řečeno, milovaní Bratří, dává nám poznati, že snažíce se vychovávatí mládež a obětující se pro ni, můžeme obrátiti na sebe vším právem slova, která napsal svatý apoštol Pavel Timotheovi: **„To čině, spasiš i sám sebe i ty, kteří tě poslouchají“.**²⁾ Jestliže plní-

1) Filip 1, 6.

2) I. Tim. 4, 16.

me věrně své povinnosti, můžeme tedy vším právem očekávati „*korunu kterou dá spravedlivý soudce všem těm, kteří milovali příchod jeho*“¹⁾ korunu to, která bude nekonečně slavná pro nás; neboť jak jste poznali z výroku svatého Jana Chrysostoma, „*má ten, jenž trýzní své tělo přísnostmi menší zásluhu než ten, jenž získává duše Bohu*“.²⁾ Týž světec dodává: „*Jsou dvě cesty, které vedou ke spasení, na první pracujeme jen pro sebe a na druhé zabýváme se též službou bližního. Třeba doznati, že posty, trýznění těla, zdrželivost a ostatní tomu podobné ctnosti jsou užitečny pro spásu toho, jenž je koná; avšak almužna, vyučování a bliženská láska, kterých poskytujeme bližnímu, jsou mnohem vznešenější.*“ (Hom. 78. o slovech: *kdo medle jest ten služebník věrný a opatrný?* Mat. 24, 45.)

A na jiném místě praví, že „*jediná duše, kterou jsme získali, může smazati velké množství našich hříchů a státi se cenou na vykoupení naší duše*“. (Hom. 39. k lidu Antiochijskému.)

Mějme se tedy za šťastny, že zasvě-

1) II. Tim. 4, 8.

2) O horlivosti

tivše se jednomu z nejprísnejších řádů v Církvi Ježíše Krista, máme ještě přitom před mnohými z nich tu vzácnou přednost, že vyučujeme jiné a pracujeme na spáse duší.

„Pán Ježíš Kristus buď s duchem vaším. Milost s Vámi. Amen.“ (II. Tim. 4, 21.)

V Melunu dne 12. února 1785.

Fr. Agathon.

OBSAH:

	Str.
Předmluva	5
1. Vážnost	7
2. Mlčelivost	11
3. Pokora	15
4. Opatrnost	24
5. Moudrost	33
6. Trpělivost	40
7. Zdrželivost	44
8. Tichost	47
9. Horlivost	84
10. Bdělost	92
11. Zbožnost	98
12. Velkomyslnost	104
Závěr	110